

društvo za sonaraven razvoj
Association for Sustainable Development

Premagovanje ovir pri uvajanju vetrne energije v Sloveniji

IPOP

pic

Premagovanje ovir pri uvajanju vetrne energije v Sloveniji

Avtorji: Katja Huš, Barbara Kvac, Aljoša Petek, Maja Simoneti

Lektoriranje: Tadej Turnšek

Oblikovanje: Luka Pajntar, kaloop.si

Izdajatelj: Focus, društvo za sonaraven razvoj

Elektronska izdaja

URL: <https://focus.si/publikacija/premagovanje-ovir-pri-uvajanju-vetrne-energije-v-sloveniji>

Format: PDF

Kraj in datum: Ljubljana, oktober 2024

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 212107523

Študijo je nastala s finančno podporo Evropske podnebne fundacije (European Climate Foundation).

Izhodišče in pristop k raziskovanju /4

Ključne ugotovitve in priporočila /6

1. Nestrategski pristop države /6
2. Pomanjkanje usmeritev za prostorsko načrtovanje /7
3. Šok za lokalno skupnost /8
4. Zapleten postopek umeščanja vetrne energije /9
5. Kakšnih investorjev si želimo? /9

Priloge /11

Stanje tehnologije /11

Trendi razvoja in potencial vetrne energije /12

Postopek pridobivanja dovoljenj za projekte vetrne energije /14

1. Državni prostorski načrt in celovita presoja vplivov na okolje /14
2. Presoja vplivov na okolje in gradbeno dovoljenje /16
3. Zakon o uvajanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije /17
4. Zakon o spodbujanju rabe obnovljivih virov energije /23

Struktura deležnikov ter formalno in neformalno vključevanje javnosti /24

1. Sodelovanje javnosti na vseh ravneh razvojnega načrtovanja /25
2. Državna raven in notranja javnost /25
3. Lokalna raven ter občutljivost javnosti in lokalnih deležnikov na posege v prostor /26
4. Lokalna in širša zainteresirana javnost /26

Predhodne izkušnje z načrtovanjem vetrnih projektov /29

1. Primer Volovja reber /30
2. Ključne ugotovitve analize primera /31

Družbena sprejetost vetrne energije /34

Primer namere za gradnjo vetrnih elektrarn na Pohorju /37

Časovnica oz. ključni mejniki primera vetrnih elektrarn na Pohorju /39

Izhodišče in pristop k raziskovanju

Podnebne spremembe narekujejo pospešen prehod s fosilnih goriv na obnovljive vire energije (OVE). V perspektivi zadnjega desetletja je Slovenija pri razvoju OVE na repu držav Evropske unije (EU). A medtem ko so sončne elektrarne v Sloveniji v naglem porastu in je potencial voda domala izkoriščen, se pri vetrni energiji srečujemo z velikimi izzivi. Vetrna energija zaenkrat predstavlja zanemarljiv delež v strukturi proizvodnje električne energije, saj so postavljene samo tri vetrnice – ena v občini Divača in dve v občini Postojna. Področje vetrne energije v Sloveniji je v preteklosti zaznamovala serija projektov, ki iz različnih razlogov niso bili realizirani, in zdi se, da se danes ta tehnologija sooča z nizko stopnjo lokalne sprejemljivosti.

Področje vetrne energije bo v prihodnosti vse bolj aktualno. Nacionalni energetsko-podnebni načrt predvideva postavitev 150 MW vetrne energije do leta 2030 (356 GWh)¹. Trenutno je odprtih deset državnih prostorskih načrtov za vetrne projekte, ki bi lahko skupaj dodali 432 MW nazivne moči vetrne energije². Dogajanje v Sloveniji ni edinstveno, saj se tudi v drugih državah soočajo s problemi pri zagotavljanju družbene sprejemljivosti VE in zatikanjem v procesih umeščanja VE. Na ravni EU so bile v zvezi s tem sprejete politike in predpisi, ki naj bi omogočili pospešeno umeščanje naprav OVE v prostor. Države članice EU so trenutno v procesu prenosa revidirane direktive o obnovljivih virih energije, ki je v Sloveniji že pripeljala do zakonskih sprememb (Zakon o uvajanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije). Ta proces napoveduje dodatne spremembe slovenske zakonodaje in kaže tudi na zelo veliko zanašanje odgovornih na EU ravni na to, da so za učinkovitost umeščanja ključne zakonodajne rešitve. Eden najpomembnejših aktualnih procesov pospeševanja umeščanja VE v prostor je v Sloveniji priprava Tematskega akcijskega programa, ki bo določil prednostna območja za postavitev tovrstnih elektrarn v Sloveniji.

Zaradi počasnega napredovanja in težav pri umeščanju vetrnih elektrarn v slovenski prostor in zagotavljanju vetrne energije v nacionalni energetski mešanici smo organizacije Focus, IPoP – Inštitut za politike prostora ter Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja (PIC), ki delujemo na področju energetskih in prostorskih politik ter pravnega varstva okolja, skušale podrobneje proučiti procese umeščanja vetrnih elektrarn v slovenski prostor. Naš cilj je bil identificirati ključne ovire v procesu umeščanja ter prispevati k izboljšanju pogojev za učinkovito umeščanje vetrnih elektrarn v prostor. Ker v Sloveniji izkušnje z umeščanjem velikih posegov in posegov državnega pomena v prostor kažejo, da nove administrativne rešitve niso nujno zagotovilo za res učinkovito pospeševanje njihovega umeščanja, smo iskali rešitve tudi izven pravnih okvirov. V ta namen smo poglobljeno proučili primer umeščanja VE na Pohorju. Z objavo naših ugotovitev

1 Vir: Celoviti Nacionalni energetski in podnebni načrt Republike Slovenije (verzija maj 2024) in Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo.

2 Vir: Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo

želimo spodbuditi dialog zlasti med državnimi akterji, lokalnimi skupnostmi in civilno družbo in s tem prispevati k trajnostnemu, vključujočemu in pravičnemu razvoju vetrne energije v Sloveniji.

Naše ugotovitve, povzete v tem poročilu, so rezultat pregleda relevantnih študij, analiz in poročil ter pogovorov z nekaterimi od ključnih deležnikov v procesu prostorskega načrtovanja na državni in lokalni ravni. Opravili smo ločene pogovore s predstavniki Ministrstva za naravne vire in prostor (MNVP), občin Slovenska Bistrica in Ruše ter civilne iniciative Za Pohorje brez vetrnih elektrarn, organizirali pa smo tudi širše tematsko srečanje deležnikov, na katerem so bili med drugim prisotni tudi predstavniki Ministrstva za okolje, podnebje in energijo (MOPE) ter Skupnosti občin Slovenije (SOS).

V septembru 2024 smo bolje spoznali nekatere dobre prakse umeščanja VE iz tujine. Organizirali smo spletni seminar, na katerem so gostje iz Avstrije, Belgije in Češke spregovorili o izkušnjah s primeri umeščanja VE v prostor. Skupni imenovalec in najpogostejša značilnost uspešnih zgodb s področja umeščanja vetrne energije je pravočasen, pregleden, spoštljiv in vključujoč dialog med vpletenimi akterji.

Ključne ugotovitve in priporočila

1. Nestrategski pristop države

Država prek svojih organov in delovnih teles zaenkrat v praksi ne prevzema učinkovito in aktivno odgovornosti za podnebne cilje in cilje na področju OVE, ki jih sprejema na državni ravni ali z zakonodajo EU. Odgovorni za energetske razvoj in urejanje prostora so pri svojem delovanju preslabo povezani in usklajeni, predvsem prostorsko načrtovanje je preslabo izkoriščeno za usklajevanje interesov v procesu načrtovanja posegov v prostor.

Odsotnost celovitega strateškega pristopa povzroča težave v primerih posameznih posegov in dodatno otežuje umeščanje VE ter vpliva tudi na druga področja. Dobro znano je, da je umeščanje VE problematično z vidikov lokalne sprejemljivosti in sodelovanja javnosti, poseganja v naravno okolje, obvladovanja hrupa, ki ga povzročajo VE, ter vizualnih vplivov VE na krajino. Vplivi VE izrazito zadevajo lokalno in širšo javnost, zato je bistvenega pomena, da so strateški in akcijski načrti pripravljani in sprejeti v dovolj informiranem procesu in z dovolj intenzivnim vključevanjem široko zainteresirane javnosti.

Strateške pomanjkljivosti se kažejo predvsem na dveh področjih: 1) država pogosto ne prevzema vloge pobudnika, temveč investitorsko vlogo prepušča zasebnim investitorjem, in 2) država (še) ni določila prednostnih območij za umeščanje VE ter sprejela strateškega ali akcijskega dokumenta glede načrtovanja VE v Sloveniji.

Strateške usmeritve bi morale ne glede na to, v kakšni obliki so dokumenti sprejeti, vključevati najmanj:

- število načrtovanih VE na državni ravni;
- opredelitev vpliva VE na okolje in ljudi;
- opredelitev primernih lokacij za umeščanje VE;
- opredelitev postopka umeščanja VE z vidika sodelovanja javnosti, vključno s strateškim načrtom komuniciranja in vključevanja javnosti;
- opredelitev, kje in kako so vsem deležnikom dostopne informacije za razumevanje posegov VE, vloge deležnikov v postopku umeščanja ter možnosti udeležbe v postopku na državnem in lokalni ravni;
- vzpostavitev ali okrepitev državne kontaktne točke za OVE, ki bo zagotavljala odgovore na pravna in praktična vprašanja glede umeščanja VE, skrbela za transparenten postopek in pravočasno vključevanje lokalne javnosti v postopek umeščanja ter ponujala druge usmeritve, pojasnila in primere dobrih praks za investitorje in druge deležnike;
- usmerjanje državnih podjetij k uresničevanju podnebnih in OVE ciljev Slovenije.

2. Pomanjkanje usmeritev za prostorsko načrtovanje

Prostorsko načrtovanje je pri načrtovanju VE zaenkrat slabo izkoriščeno in premalo učinkovito kot orodje za usklajevanje interesov v prostoru. Umeščanje VE v prostor je v okviru obstoječe zakonodaje mogoče po več postopkih na državni in lokalni ravni. Akterji nimajo dovolj jasnih usmeritev za pripravo načrtov in vodenje načrtovalskih procesov, predvsem pri načrtovanju na osnovi občinskih prostorskih aktov, primanjkuje pa tudi podpore in odzivnosti oziroma spremljanja primerov s strani države.

V praksi se to kaže v slabo pripravljenih in vodenih projektih na bolj in manj primer- nih lokacijah ter v zatikanju, prekinitvah in tudi prekinjanju načrtovalskih procesov in konkretnih investicijskih pobud. Posledice teh pomanjkljivosti so nižja predvidljivi- vost in kakovost načrtovalskega procesa ter manj resni poskusi iskanja možnosti za umeščanje VE. Vse skupaj omejuje učinkovitost uvajanja VE, obremenjuje sis- tem prostorskega načrtovanja, vznemirja javnost ter slabo vpliva na percepcijo države, VE in prostorskega načrtovanja v javnosti.

V javnosti in pri investitorjih se krepi občutek, da je gradnja VE v Sloveniji težko izvedljiva in da je prostorsko načrtovanje neučinkovito. Na lokalni ravni pristojni pogrešajo sodelovanje državnih organov, prebivalci pa imajo občutek, da so pre- puščeni pobudam investitorjev, ki pa jim, vsaj po mnenju prizadetih, ni posebno mar ne za krajino, ne za naravo in ne za ljudi.

Preliminarne študije prostorskega potenciala države za gradnjo VE, kot je projekt RES Slovenija, so pomembno orodje za to, da se strateško in pregledno usmeri gradnjo na vsestransko bolj sprejemljive lokacije in optimizira končne učinke načr- tovanja v prostoru, okolju in skupnosti. Preglednost načrtovanja je nujni pogoj za visoko stopnjo lokalne in širše družbene sprejemljivosti VE v prostoru, predpogoj za to pa so vključujoči in pregledni postopki.

Za izboljšanje učinkov prostorskega načrtovanja VE bi bilo treba:

- učinkovito povezati odgovorne za razvoj VE z odgovornimi za urejanje prosto- ra na državni ravni ter strateško načrtovati investicije na prednostnih lokacijah z DPN;
- pripraviti nacionalna priporočila za prostorsko načrtovanje VE;
- uporabiti ugotovitve iz preliminarnih študij o prednostnih lokacijah za strateško usmerjanje investicij državnega pomena v prostor ter čim prej ustrezno dopol- niti in nadgraditi študijo za nadaljnjo rabo in usmerjanje drugih investicij;
- čim prej pripraviti in komunicirati oz. objaviti akcijski načrt s prednostnimi loka- cijami za izgradnjo OVE/VE;
- preveriti smotrnost in sprejemljivost umeščanja VE z nižjimi nazivnimi močmi in brez DPN v slovenski prostor;
- organizirati strokovno-svetovalno podporo za občine in investitorje tako za vidi- ke vodenja načrtovalskega procesa kot za pripravo načrtov za gradnjo (držav- na kontaktna točka OVE).

3. Šok za lokalno skupnost

V slovenskem prostoru se odgovorni (državni akterji) na področju energetike in prostorskega načrtovanja premalo zavedajo pomena vključevanja javnosti v proces razvoja projektov VE; prav tako je prisotno pomanjkanje zanimanja za javno mnenje in za izmenjavo mnenj z javnostjo o konkretnih posegih in njihovih potencialnih vplivih na okolje, naravo in ljudi. V praksi se ta odnos kaže tudi v pomanjkanju informiranja o pomenu VE za energetske preskrbo ter o fizičnih značilnostih in potencialnih vplivih VE na okolje, naravo in ljudi, pa tudi v prepoznom in pomanjkljivem obveščanju lokalne javnosti o konkretnih načrtih za izgradnjo VE. Zaradi vsega navedenega je javnost slabo pripravljena na umeščanje VE v prostor, vključevanje javnosti v konkretne projekte pa je strukturno podcenjeno v smislu potrebnega časa, metod in stroškov dela. Primer umeščanja VE na Pohorju kaže na to, kako vetrni projekt za nepripravljeno lokalno skupnost predstavlja presenečenje, pri čemer slednja prve informacije pogosto dobi iz medijev. Hkrati so vpleteni predstavniki civilne družbe in občine v primeru projekta na Pohorju zaznali pomanjkanje podpore s strani državnih institucij, kar so ocenili kot podcenjevanje oziroma neresno obravnavo pomislekov prebivalcev in lokalne skupnosti. Negativni odzivi javnosti, ki temu sledijo, pa nato pogosto upočasnjujejo konkretne načrtovalske procese in uresničevanje ciljev energetskega razvoja. Negativne izkušnje ljudi s konkretnimi projekti VE vplivajo tudi na odnos javnosti do drugih energetskih investicij ter načenjajo zaupanje v procese prostorskega načrtovanja in državo. Vsakršno vključevanje prebivalcev v sheme finančne participacije pri projektih VE, do katerega pride mnogo prepozno – po pomanjkanju predhodnega dialoga z lokalno skupnostjo – pa je (upravičeno) dojeta kot kupovanje soglasja lokalne skupnosti.

Proces vključevanja javnosti v načrtovanje in gradnjo VE mora biti kontinuiran in dvosmeren; vključevanje javnosti mora aktivno in vsestransko prispevati k družbeni sprejemljivosti posega VE in kakovosti rešitev. Zagotoviti je treba informiranje splošne javnosti o fizičnih značilnostih VE ter potencialnih vplivih gradnje in delovanja VE na okolje, naravo in družbo, pa tudi o omilitvenih ukrepih. Kar zadeva konkretne projekte, pa so ključnega pomena prve informacije oz. komunikacija z lokalnimi prebivalci glede razvoja VE v njihovem okolju, saj je s tem postavljen osnovni temelj zaupanja oz. nezaupanja do vpletenih akterjev (državnih institucij, investitorjev, lokalnih oblasti). Informiranje lokalnih skupnosti in posvetovanje z njimi se mora začeti že v najzgodnejših fazah razvoja projektov. Pri ključnih korakih, kot so 1) vložitev pobude za državni prostorski načrt, 2) vložitev pobude na podlagi občinskega prostorskega načrta ali 3) oddaja vloge na upravno enoto v primeru navadnega gradbenega dovoljenja, je priporočeno širše obveščanje lokalne skupnosti in povabilo k sodelovanju s strani občine. A že koraki pred začetkom uradnih postopkov so ključnega pomena za transparentno komunikacijo in dialog z lokalno skupnostjo. Priporočeno je, da investitor vodi aktiven dialog z lokalno skupnostjo na ravni oblikovanja predloga projekta oz. projektov, da se izdela analiza družbenih značilnosti lokalnega okolja kot strokovna podlaga za pripravo načrtov VE posegov ter da se vzpostavi državna kontaktna točka OVE na lokalni ravni, ki bi pomagala usmerjati investitorje in načrtovalce pri (formalnih in neformalnih) procesih vključevanja javnosti in na katero bi se lahko obrnili

prebivalci z vprašanji glede morebitnih načrtov za razvoj vetrne energije v njihovi občini oz. regiji. Smiselno bi bilo razmisliti o tem, kako bi takšno kontaktno središče vključili v delo točk OVE, ki jih vodi Borzen, operater trga z elektriko³.

4. Zapleten postopek umeščanja vetrne energije

Nedavne spremembe zakonodaje za umeščanje OVE (posebej VE in SE) v prostor, ki so posegle v številne obstoječe zakone s področja urejanja prostora in graditve, varstva okolja ter varstva narave in njenih delov, ustvarjajo precejšnjo zmedo na področju umeščanja VE v prostor. Zaznati je nezadostno razumevanje pravil in postopkov tako na strani investorjev ter državnih in lokalnih institucij, ki vodijo postopke umeščanja VE v prostor, kot na strani lokalnega prebivalstva, v življenjsko okolje katerega se umeščajo objekti, in širše zainteresirane javnosti, ki na različne načine sodeluje v teh postopkih (NVO) ali se zanima zanje.

V praksi zaradi navedenih razmer in nezadostne podpore države za bolj pregledno, informirano in strokovno podprto umeščanje VE v prostor tako na državni kot na lokalni ravni prihaja do problemov in zapletov. Težave pri prostorskem načrtovanju in gradnji VE pa še povečuje splošno pomanjkanje zavedanja o tem, kako pomembna je zgodnje in aktivno vključevanje lokalnega prebivalstva v vseh fazah načrtovanja energetske infrastrukture.

Težavi z zapletenostjo postopkov in nastajanjem civilnih iniciativ, ki nasprotujejo projektu, sta rešljivi:

- z aktivno vlogo države, ki naj na osnovi preteklih izkušenj in tujih primerov izpelje nekaj vzorčnih primerov dobre prakse načrtovanja in poskrbi za podelitev izkušenj in prenos v prakso, ter
- z manj raznovrstnimi zakonodajnimi rešitvami in manj pogostim spreminjanjem zakonodaje oziroma z bolj celovitim pristopom k spreminjanju predpisov, ki so podlaga za umeščanje OVE.

5. Kakšnih investorjev si želimo?

Na ravnanje investorjev vplivata pomanjkanje državne strategije in smernic za umeščanje VE v prostor ter zapletena zakonodaja, ki omogoča več poti do gradbenega dovoljenja in izvedbe posega. Iz odmevnih primerov umeščanja oz. poskusov umeščanja VE v prostor pri nas je razvidno, da so v primerjavi z dobrimi praksami iz tujine investitorji pri nas bolj prepuščeni samim sebi in svoji presoji glede izbire postopka, po katerem bodo poskušali izvesti poseg, ter da mogoče zato

³ Vsa priporočila glede pravočasne komunikacije z lokalnimi skupnosti veljajo tudi za proces priprave in sprejemanja Tematskega akcijskega programa, ki ga vodi MOPE in bo opredelil prednostna območja za vetrno energijo v Sloveniji.

tudi bolj podcenjujejo pomen pravočasnega, preglednega in odprtega dialoga z lokalno skupnostjo in širšo zainteresirano javnostjo za uspešno izvedbo svojih projektov.

To se kaže v tem, da kot možnost za izvedbo investicije pogosto izberejo načrtovanje na podlagi lokalnih prostorskih aktov, pri katerih se izognejo strokovno kompetentnemu vodenju postopka, ki poteka v okviru državnih prostorskih načrtov, ter da ne posvečajo dovolj pozornosti lokalni javnosti in vprašanjem družbene sprejemljivosti VE.

Za večji izkoristek potenciala vetrne energije bi morala vlada in pristojni za energetiko upoštevati, da naravo investorjev, ki jih zanima gradnja VE v Sloveniji, po svoje določajo tudi postopki in smernice za prostorsko načrtovanje. Na osnovi tega bi morali odločiti, kakšnih investorjev si želimo v RS, in nato razviti strategijo gradnje VE ter oblikovati jasne smernice in zakonodajo za izvajanje investicij, po katerih se bodo investitorji v praksi ravnali. Ne glede na to pa je pomembno izpostaviti, da se morajo vsi investitorji pri načrtovanju projektov VE zavedati, da je dobro sodelovanje z vsemi relevantnimi deležniki, vključno z lokalno javnostjo, prebivalci, lastniki zemljišč in nepremičnin ter izvajalci dejavnosti v prostoru, ključ do uspešno izvedenih projektov ter da kreativno manevriranje skozi predpise med deležniki vzbuja prej nezaupanje in odpor kot sprejemanje rešitev in posegov.

Za to, da bi v državo pritegnili strateške in družbeno odgovorne investitorje, bi morala Vlada oziroma pristojni državni organi:

- pripraviti in promovirati smernice za investitorje glede priprave in uresničevanja prostorskih in izvedbenih načrtov, vključno s priporočili in napotki za aktivno sodelovanje lokalne in širše zainteresirane javnosti pri načrtovanju od najzgodnejših faz dalje;
- usmerjati vse investitorje k vodenju dvosmernega in transparentnega dialoga z javnostjo na podlagi procesnih načrtov za sodelovanje z javnostjo,
- spodbujati investitorje k načrtovanju deljenja koristi projektov z lokalnimi prebivalci oziroma skupnostjo.

Stanje tehnologije⁴

Veter se uporablja za proizvodnjo električne energije s pretvorbo kinetične energije gibajočega se zraka v električno energijo. V sodobnih vetrnih turbinah veter vrti lopatice rotorja, ki kinetično energijo pretvarjajo v vrtilno energijo. Ta vrtilna energija se prenaša z gredjo na generator in tako proizvaja električno energijo.

Vetrna energija se je po letu 2000 hitro razvijala zaradi raziskav in razvoja, podpornih politik in vse nižjih stroškov. Po podatkih agencije IRENA se je v zadnjih dveh desetletjih svetovna inštalirana zmogljivost proizvodnje vetrne energije – tako na kopnem kot na morju – povečala za 98-krat, s 7,5 GW leta 1997 na približno 733 GW leta 2018. Zmogljivost vetrnih elektrarn na kopnem se je povečala s 178 GW leta 2010 na 699 GW leta 2020, medtem ko se je zmogljivost vetrnih elektrarn na morju povečala sorazmerno bolj, vendar z nižje osnove, s 3,1 GW leta 2010 na 34,4 GW leta 2020. Proizvodnja vetrne energije se je med letoma 2009 in 2019 povečala za faktor 5,2 in dosegla 1412 TWh.

Z izboljšanjem in povečanjem tehnologije so se stroški znižali, faktorji zmogljivosti pa povečali. Med letoma 2010 in 2020 so se globalni tehtani povprečni izravnani stroški električne energije (LCOE) za vetrno energijo na kopnem znižali za 56 %, z 0,089 USD/kWh na 0,039 USD/kWh. V istem obdobju so se LCOE na novo začelih projektov vetrnih elektrarn na morju zmanjšali za približno polovico (48 %).

Zmogljivost vetrnih turbin se je sčasoma povečala. Leta 1985 so imele tipične turbine nazivno moč 0,05 MW in premer rotorja 15 metrov. Današnji novi projekti vetrnih elektrarn imajo zmogljivost turbin v razponu 3–4 MW na kopnem in 8–12 MW na morju.

Količina energije, ki jo je mogoče pridobiti iz vetra, je odvisna od velikosti turbine in dolžine njenih lopatic. Moč je sorazmerna z dimenzijami rotorja in kubusom hitrosti vetra. Teoretično se pri podvojitvi hitrosti vetra potencial vetrne energije poveča za osemkrat.

4

IRENA, Wind energy. Dostopno na: <https://www.irena.org/Energy-Transition/Technology/Wind-energy#:~:text=Wind%20is%20used%20to%20produce,kinetic%20energy%20into%20rotational%20energy.>

Trendi razvoja in potencial vetrne energije

Obnovljivi viri energije (OVE), zlasti razvoj sončne in vetrne energije, so steber energetske tranzicije in opuščanja fosilnih goriv. Zadnje poročilo IPCC o blaženju podnebnih sprememb ugotavlja, da lahko k nižanju emisij toplogrednih plinov v tem desetletju največ prispevata prav sončna in vetrna energija.⁵ Mednarodna agencija za energijo opozarja, da moramo v tem desetletju potrojiti rabo OVE ter precej izboljšati energetske učinkovitost in povečati rabo tehnologij, kot so električna vozila in toplotne črpalke, pri čemer podobno kot IPCC poudarja, da so prav to strategije, »ki temeljijo na dokazanih in stroškovno učinkovitih tehnologijah za zniževanje emisij« in ki bi »zagotovile več kot 80 % vsega potrebnega znižanja, potrebnega do konca tega desetletja«.⁶

Tako v Evropski uniji kot na globalni ravni smo priča izjemnemu povečanju rabe OVE, pri čemer je gonilo tega trenda razvoj sončne in vetrne energije. V Evropski uniji so leta 2023 OVE dosegli rekordni, 44-odstotni delež proizvodnje električne energije, pri čemer so sončne in vetrne elektrarne zagotovile 27 % električne energije, kar je bilo največje letno povečanje zmogljivosti doslej. Vetrna energija je leta 2023 dosegla pomemben mejnik, saj je prvič zagotovila več električne energije kot proizvodnja iz plina.⁷

Slovenija na področju OVE vztraja na repu držav članic Evropske unije. Ne dosegamo predvidenega 25% cilja OVE v končni porabi energije in že nekaj let dokupujemo manjkajoče deleže. Lani smo se za dosego cilja OVE za leto 2022 (dosegli smo okoli 23 % – največ doslej) dogovorili za statistični prenos s Hrvaško, finančne posledice tega pa znašajo okoli 10 milijonov evrov.⁸ Medtem ko so sončne elektrarne v naglem porastu, potencial voda pa je skoraj v celoti izkoriščen, smo pri vetrni energiji na predzadnjem mestu v Evropi. Vetrnice pri nas predstavljajo zanemarljiv delež v strukturi proizvodnje električne energije. V Sloveniji stojijo le tri vetrnice – ena v občini Divača in dve v občini Postojna – ki zagotavljajo 0,04 % proizvodnje električne energije.⁹ Državni cilj glede razvoja vetrne energije je do leta 2030 dodati 150 MW zmogljivosti vetrnih elektrarn oz. doseči 356 GWh proizvodnje električne energije iz vetrnih elektrarn.¹⁰

Kot glavne ovire za večjo izrabo vetrne energije v Sloveniji so običajno prepoznani obsežna območja Natura 2000 in druga zavarovana območja, selitveni koridorji prostoživečih živali, sistemi površinskih in podzemnih voda, varovalni gozdovi, kmetijska zemljišča ter razpršena poselitve.¹¹

5 <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/figures/summary-for-policymakers/figure-spm-7>

6 <https://www.iea.org/news/the-path-to-limiting-global-warming-to-1.5-c-has-narrowed-but-clean-energy-growth-is-keeping-it-open>

7 <https://ember-climate.org/insights/research/european-electricity-review-2024>

8 <https://www.gov.si/novice/2023-12-19-sporazum-o-statisticnem-prenosu-obnovljive-energije-med-republiko-slovenijo-in-republiko-hrvasko>

9 Podatki za leto 2022 (proizvodnja na pragu), SURS. Dostopno na: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/si/Data/-/1817602S.px/table/tableViewLayout2>.

10 https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_2024_pos_v4_feb2024.pdf

11 https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_2024_pos_v4_feb2024.pdf

Zadnji izračuni potenciala vetrne energije v Sloveniji so bili opravljeni v okviru projekta RES Slovenia, v katerem sta sodelovala Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo ter Ministrstvo za naravne vire in prostor. V okviru projekta je bil identificiran potencial OVE za proizvodnjo električne energije na celotnem območju Slovenije. To je vključevalo izračun splošnega tehničnega potenciala sončne, vetrne in vodne energije, ki je bil nato »prekrit« s karto občutljivosti. Pri analizi občutljivosti so bile upoštevane naslednje kategorije: varstvo narave,¹² varstvo voda,¹³ kakovost bivanja¹⁴ in druge varstvene kategorije.¹⁵ Na podlagi analize občutljivosti so bila območja uvajanja posameznih tehnologij obnovljivih virov energije razdeljena glede na stopnjo tveganja, in sicer na območja brez tveganja ter na območja nižjega, višjega in zelo visokega tveganja.

Skupni splošni proizvodni potencial vetrne energije je bil izračunan za dva scenarija (umestitev vetrnic moči 1 MW in 5,3 MW) in je bil ocenjen na 14,1 TWh oz. 18,7 MWh letno. Ob medsebojni oddaljenosti med vetrnicami 400 metrov je mogoče postaviti 6.766 vetrnic nazivne moči 1MW, ki bi letno skupaj proizvedle 14.067 GWh električne energije. V primeru vetrnic nazivne moči 5,3 MW in medsebojne oddaljenosti 1.000 metrov pa je mogoče postaviti 2.957 vetrnic, ki bi skupaj proizvedle 18.714 GWh električne energije na leto.¹⁶

Na podlagi analize občutljivosti je bilo ugotovljeno, da je proizvodni potencial velikih VE (nad 10 MW) v območjih nižjega tveganja 64,50 GWh/leto, potencial malih VE pa 35,91 GWh/leto. Analiza ni prepoznala potenciala za VE, ki bi se nahajale na območjih brez tveganj. Poročilo izpostavlja, da je v primeru vetrne energije »višje in zelo visoko tveganje največkrat posledica varstvene kategorije hrup, ki večino površin v Sloveniji označuje kot zelo visoko tvegana. Poleg hrupa je razlog za zelo visoko tveganje pogosto varstvo območij Natura 2000 in v določenem deležu zaščita vodovarstvenih območij«.¹⁷

Na območjih nižjega tveganja so bila identificirana štiri optimalna območja za velike vetrne elektrarne s skupno nazivno močjo 80 MW, in sicer Stanišče pri Pivki, Goli hrib pri Loškem Potoku, Sabansko bukoveje pri Gabrovki ter Mala gora pri Ribnici.¹⁸ Na območjih z višjimi tveganjem je bilo identificiranih 38 območij za velike vetrne elektrarne (nad 10 MW) s skupno nazivno močjo 1.044 MW.¹⁹

- 12 Natura 2000, zavarovana območja, naravne vrednote, najpomembnejša območja pojavljanja velikih zveri, ptic in netopirjev ter njihovi selitveni koridorji in ekološko pomembna območja izven območij Natura 2000.
- 13 Podzemne vode, površinske vode, ogrožena območja zaradi poplav, erozije celinskih voda in morja, zemeljskih ali hribinskih plazov, snežnih plazov.
- 14 Hrup in elektromagnetno sevanje.
- 15 Krajina, kulturna dediščina, varstveni režimi gozda in gozdne funkcije, kmetijska zemljišča.
- 16 MOPE, Omogočanje uvajanja obnovljivih virov v elektroenergetskem sektorju v Sloveniji, Delovni sklop 2: Kartiranje potenciala OVE za proizvodnjo električne energije na celotnem območju Slovenije. Dostopno na: <https://www.energetika-portal.si/podrocja/energetika/projekt-res-slovenia/mapiranje-potenciala-analiza-ranljivosti>.
- 17 Ibid.
- 18 MOPE, Omogočanje uvajanja obnovljivih virov v elektroenergetskem sektorju v Sloveniji, Delovni sklop 3: Analiza optimalnih območij za uvajanje velikih OVE za proizvodnjo električne energije. Dostopno na: <https://www.energetika-portal.si/podrocja/energetika/projekt-res-slovenia/analiza-optimalnih-obmocij-za-razvoj-velikih-ove>.
- 19 Ibid.

Postopek pridobivanja dovoljenj za projekte vetrne energije

1. Državni prostorski načrt in celovita presoja vplivov na okolje

Postopek umeščanja vetrne elektrarne (VE) v prostor je s pravno-administrativnega vidika odvisen predvsem od **velikosti investicije oz. nazivne moči elektrarne**.

Prva raven presoje o vrsti postopka, ki ga je treba izvesti za umestitev VE, poteka na ravni prostorskega načrtovanja. V drugi točki drugega odstavka 53. člena Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3)²⁰ je določeno, da gre za ureditev državnega pomena na področju energetske infrastrukture, kadar se umešča:

- »elektrarne z nazivno električno močjo najmanj 10 MW;
- vetrne elektrarne z nazivno električno močjo najmanj 10 MW, ki za svoje delovanje zahtevajo tudi umestitev ureditve državnega pomena iz drugih točk tega člena«.

Zaradi navedenega morajo investitorji v primeru vetrnih elektrarn z nazivno električno močjo najmanj 10 MW pričeti postopek državnega prostorskega načrtovanja v obliki državnega prostorskega načrta (DPN) v skladu s 50., 52. in drugimi členi ZureP-3. To je obvezno, kadar je za delovanje VE potrebna tudi umestitev ureditve državnega pomena iz drugih točk 53. člena, kadar se npr. posega v vodna zemljišča, zavarovana območja in drugo.

Postopek DPN lahko poteka na tri različne načine, ki so splošno predstavljeni na 37. in 38. strani *Štoparskega vodnika po varstvu okolja*.²¹ V primeru umeščanja VE je pričakovati, da postopek DPN poteka v obliki »**združenega postopka**« po drugem in tretjem odstavku 82. člena ZUreP-3, vendar je možen tudi »**delni združen postopek**« po 110. in sledečih členih ZUreP-3. **Združen postopek** in **delni združen postopek** se izvedeta, če je znan investitor, ki namerava pridobiti eno celovito dovoljenje ali več celovitih dovoljenj, ki tvorijo funkcionalno celoto. Za celovito dovoljenje in postopek njegove izdaje se smiselno uporabljajo določbe Gradbenega zakona (GZ-1), ki urejajo **integralno gradbeno dovoljenje** (gradbeno dovoljenje, ki vključuje presojo vplivov na okolje).

Za združen postopek je bistveno, da:

- »naročnik hkrati s študijo variant zagotovi **tudi uredbo o najustreznejši varianti**;
- projektna skupina hkrati s študijo variant obravnava tudi uredbo o najustreznejši varianti;

20 Zakon o urejanju prostora (ZUreP-3), Uradni list RS, št. 199/21, 18/23 – ZDU-10, 78/23 – ZUNPEOVE, 95/23 – ZIUOPZP in 23/24.

21 Dostopno na: <https://zagovorniki-okolja.si/stoparski-vodnik> (8. 4. 2024).

- se uredba o najustreznejši varianti javno objavi in javno obravnava hkrati s študijo variant;
- člani projektne skupine, ki so predstavniki nosilcev urejanja prostora, predložijo usmeritve in projektne pogoje za pripravo dokumentacije v skladu s 102. členom tega zakona;
- **ministrstvo, pristojno za celovito presojo vplivov na okolje, izda mnenje o sprejemljivosti vplivov predloga uredbe o najustreznejši varianti na okolje**« (glej 100. člen ZUreP-3).

Investitor postopka DPN ne more pričeti sam, temveč mora podati pobudo pristojnemu ministrstvu, ki je v tem primeru Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo (MOPE). **Zgolj ministrstva namreč lahko uradno podajo pobudo za spremembo obstoječega ali sprejem novega DPN**, kar smiselno izhaja iz prostorskega načrtovanja državnega pomena.

Ministrstvo za naravne vire in prostor (MNVP), ki je pristojno za prostorsko načrtovanje, preveri utemeljenost pobude²² ter jo nato **javno objavi**. Javnost ima na voljo **30 dni**, da se opredeli do pobude oz. poda svoje predloge in stališča glede pobude.

Za DPN je treba opraviti tudi celovito presojo vplivov na okolje (CPVO), kot jo določa Zakon o varstvu okolja (ZVO-2)²³ v 77. in sledečih členih. V skladu s postopkom CPVO mora investitor med drugim zagotoviti okoljsko poročilo, v okviru katerega je ocenjen vpliv njegove investicije na okolje.²⁴ Poročilo investitor zagotovi tako, da najame izvajalca za pripravo okoljskega poročila. V slovenskem pravnem redu ni posebnih pogojev ali certifikatov za pripravljavce okoljskih poročil. To dejavnost lahko opravlja vsak, ki jo ponuja na trgu.²⁵ Okoljsko poročilo ovrednotijo mnenjedajalci, kot jih določa točka 16. 3. člena Gradbenega zakona (GZ-1),²⁶ in so: »državni organ, občina ali nosilec javnega pooblastila, ki na področju varstva okolja, ohranjanja narave, varstva kulturne dediščine, varstva voda, prostora, jedrske in sevalne varnosti, kmetijstva in gozdov, obrambe, carinskega in mejnega nadzora, varovanja prometne, komunalne in energetske infrastrukture, rudarstva in drugih področij, če je to določeno v zakonu«.

V združenem postopku poteka tudi predhodna presoja po 90. členu ZVO-2, v okviru katere se presodi, ali je za posamezen projekt treba opraviti **presojo vplivov na okolje (PVO – pozor, ne gre za isti postopek kot CPVO!)**. V tem primeru se izvede postopek PVO – več o izvajanju PVO v točki 5.2.

Ustreznost okoljskega poročila (CPVO) skupaj z mnenji ovrednoti pristojno ministrstvo (MOPE), odločitvi MOPE pa sledi javna razgrnitev načrta in okoljskega

- 22 Pobuda mora biti obrazložena in utemeljena v prostorskih strateških aktih (kot je Strategija razvoja Slovenije ali Strategija prostorskega razvoja Slovenije) in razvojnih dokumentih s področja, na katerem je podana.
- 23 Zakon o varstvu okolja (ZVO-2), Uradni list RS, št. 44/22, 18/23 – ZDU-10, 78/23 – ZUNPEOVE in 23/24.
- 24 MOPE lahko odloči, da CPVO ni treba izvesti, saj ureditev nima pomembnejših vplivov na okolje, vendar gre v tem primeru večinoma za izjemo.
- 25 Na spletni strani Ministrstva za okolje, podnebje in energijo so dostopna usposabljanja za izvajalce CPVO, smernice za izvajanje CPVO, obstoječe odločitve ter javne razgrnitve.
- 26 Gradbeni zakon, Uradni list RS, št. 199/2021 z dne 22. 12. 2021.

poročila, v okviru katere lahko javnost poda pripombe in predloge, do katerih se mora investitor opredeliti in nato smiselno spremeniti projekt v skladu s pripombami (spremembe niso nujne). Javna razgrnitev traja najmanj 30 dni, v tem času pa lahko javnost poda predloge in pripombe na predlog uredbe DPN,²⁷ študijo variant in okoljsko poročilo. Izdelovalec dokumentov pripravi predlog stališč glede upoštevanja pripomb javnosti in po potrebi izvede usklajevanje interesov. **Vlada RS nato sprejme uredbo o DPN.** V trenutni pravni ureditvi je edino možno pravno sredstvo zoper DPN ustavna pobuda pred Ustavnim sodiščem po 22. in sledečih členih Zakona o ustavnem sodišču (ZUstS).²⁸

Delni združen postopek poteka smiselno enako, vendar se lahko izvede le takrat, če je prostorska ureditev državnega pomena:

- »določena z uredbo o najustreznejši varianti in se ne izvaja združen postopek;
- določena z drugim državnim prostorskim izvedbenim aktom, pri pripravi dokumentacije pa bo treba upoštevati manjša odstopanja;
- že lokacijsko določena v zakonu ali razvojnem dokumentu države;
- nadgradnja, razširitev ali dograditev obstoječe prostorske ureditve državnega pomena in je to lokacijsko določeno v razvojnem dokumentu države« (glej 110. člen ZUreP-3).

ZUreP-3 je v postopku amandmiranja.²⁹

2. Presoja vplivov na okolje in gradbeno dovoljenje

Za vsako VE je treba pridobiti gradbeno dovoljenje, ne glede na to, ali postopek poteka po DPN ali ne. Kadar niso izpolnjeni pogoji za pripravo DPN in združen postopek, v katerem investitor že pridobi gradbeno dovoljenje v okviru celovitega dovoljenja (glej točko 2.1.), in gre za primerljivo manjšo investicijo, mora vsak investitor pridobiti gradbeno dovoljenje po Gradbenem zakonu (GZ-1). V kolikor gre za objekte, ki imajo (ali bi lahko imeli) vpliv na okolje, je treba opraviti predhodno presojo po 90. členu ZVO-2 ali obvezno pridobiti okoljevarstveno soglasje.

V skladu s Prilogo 1 Uredbe o posegih v okolje, za katere je treba izvesti presojo vplivov na okolje, je v Sloveniji **PVO obvezna za VE, ki jih je najmanj 20 in so višje od 30 m**, predhodna presoja pa se opravi za vse **načrtovane VE, med katerimi so vsaj 3 naprave višine nad 30 m ali z vsaj eno napravo moči nad 1 MW.**³⁰ Postopek pridobivanja »integralnega gradbenega dovoljenja« po 70. členu GZ-1 vključuje izvedbo PVO.

PVO mora kot pri CPVO zagotoviti investitor, in sicer tako, da na trgu najame oz. plača izvajalca, ki pripravi poročilo o vplivih na okolje. Tudi pri PVO ni določenih posebnih pogojev za izvajalce PVO.

27 Osnutek predloga DPN, kot bi bil sprejet na tej točki postopka.

28 Uradni list RS, št. 64/07 z dne 18. 3. 1994 – uradno prečiščeno besedilo, 109/12, 23/20 in 92/21.

29 Dostopno na: <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=16681> (29. 8. 2024).

30 Uradni list RS, št. 51/2014 z dne 7. 7. 2014.

V kolikor je treba izvesti PVO, ima javnost možnost sodelovanja v postopku pridobitve integralnega gradbenega dovoljenja, in sicer bodisi kot stranski udeleženec (lastnik nepremičnine ali zemljišča, ki meji na nepremičnino, na kateri je predviden poseg, druga oseba, ki izkaže pravni interes, nevladna organizacija s statusom delovanja v javnem interesu na področju varstva okolja ali ohranjanja narave ter civilna iniciativa)³¹ bodisi kot zainteresirana javnost, ki lahko poda pripombe in predloge na objavljen osnutek izdaje integralnega gradbenega dovoljenja ter poročilo o vplivih na okolje v roku 30 dni po javni objavi.³²

V kolikor je treba pridobiti običajno gradbeno dovoljenje, imajo možnost sodelovanja osebe, ki so lastniki nepremičnine ali druge stvarne pravice na zemljišču, ki je predmet gradbenega dovoljenja, ter lastniki zemljišč, ki mejijo na zemljišče, na katerem je predvidena investicija, razen če upravni organ (upravna enota, pristojna za nepremičnino, na kateri je predviden poseg) odloči, da ni vpliva na sosednje zemljišče.

Investitor torej mora pridobiti **integralno gradbeno dovoljenje**, če ima objekt vplive na okolje, ter zagotoviti poročilo o vplivih na okolje. Če VE nima vplivov na okolje, investitor pridobi »običajno« **gradbeno dovoljenje** po 46. in sledečih členov GZ-1.

3. Zakon o uvajanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije

Junija 2023 je bil sprejet **Zakon o uvajanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije (ZUNPEOVE)**.³³ Zakon posega v umeščanje VE in sončnih elektrarn v prostor in prinaša nova pravila na tem področju, predvsem v kontekstu olajševanja njihovega umeščanja ter odstranjevanja obvezne izvedbe nekaterih okoljskih ali prostorskoarhitekturnih procesov, kot so DPN, občinski prostorski načrti, CPVO in PVO, ter odpiranje poti za umeščanje na lokacijah, kjer to sedaj ni bilo mogoče, predvsem na umetnih vodnih površinah, v gozdovih, na kmetijskih zemljiščih, ob cestah, železnicah in drugod. Zakon posega in spreminja predvsem določbe ZVO-2 in ZUreP-3, pa tudi Gradbeni zakon (GZ-1), Zakon o vodah (ZV-1),³⁴ Zakon o kmetijskih zemljiščih (ZKM),³⁵ Zakon o cestah (ZCes),³⁶ Zakon o gozdovih (ZG),³⁷ Zakon o rudarstvu (ZRud),³⁸ Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD)³⁹ in druge zakone.

31 Za več informacij glej Štoparski vodnik po varstvu okolja, str. 64 in 65. Dostopno na: <https://zagovorniki-okolja.si/stoparski-vodnik> (8. 4. 2024).

32 Javne objave so dostopne na spletni strani MOPE ter na oglasni deski E-uprave: <https://e-uprava.gov.si/e-uprava/oglasnadeska.html#eyJmaWx0ZXJzljp7lnR5cGUiOlsiLSJdLCJwZXJpb2RhIjpbli-OiXSwicmlqcyI6WyYtMSJdLCJvZmZzZXQiOlsiMCJdLCJzZW50aW5lbF90eXBlljpbm9rll0sinNlbnRpbm-VsX3N0YXR1cyI6WyJvayJdLCJpc19hamF4IjpbIjEiXX19> (8. 4. 2024)

33 Uradni list RS, št. 78/23 z dne 19. 7. 2023.

34 Uradni list RS, št. 67/02, 2/04 – ZZdrI-A, 41/04 – ZVO-1, 57/08, 57/12, 100/13, 40/14, 56/15, 65/20 in 35/23 – odl. US.

35 Uradni list RS, št. 71/11 – uradno prečiščeno besedilo, 58/12, 27/16, 27/17 – ZKme-ID, 79/17 in 44/22.

36 Uradni list RS, št. 132/22, 140/22 – ZSDH-1A in 29/23.

37 Uradni list RS, št. 30/93, 56/99 – ZON, 67/02, 110/02 – ZGO-1, 115/06 – ORZG40, 110/07, 106/10, 63/13, 101/13 – ZDavNepr, 17/14, 22/14 – odl. US, 24/15, 9/16 – ZGGLRS in 77/16.

38 Uradni list RS, št. 14/14 – uradno prečiščeno besedilo, 61/17 – GZ in 54/22.

39 Uradni list RS, št. 16/08, 123/08, 8/11 – ORZVKD39, 90/12, 111/13, 32/16 in 21/18 – ZNOrg.

ZUNPEOVE določa, da je postavljanje VE v »javno korist ter služi interesu javnega zdravja in javne varnosti«.⁴⁰

Zakon za vprašanja urejanja prostora določa **subsidiarno uporabo določb ZUreP-3** (oz. morebitnih kasnejših zakonov, ki urejajo prostor), v kolikor ZUNPEOVE ne določa drugače.

V 5. členu je vzpostavljen **akcijski program** za potencialna prednostna območja OVE (tako za SE kot za VE), na katerih so olajšani pogoji umeščanja in s tem vzpodbujene investicije v VE (in SE). **Prednostna območja za SE** (kot primer) po prvem odstavku 8. člena Zakona so:

1. »strehe objektov in utrjene površine parkirišč na stavbnih zemljiščih, katerih tlorisna površina je 1.000 m² ali več, in ki se nahajajo na poselitvenih območjih, zlasti v mestih in drugih urbanih naseljih;
2. območje cestnih zemljišč, cestnih objektov, oskrbnih postaj javnih cest in servisnih prometnih površin;
3. železniško območje, kot ga opredeljuje zakon, ki ureja varnost železniškega prometa;
4. območja objektov za proizvodnjo elektrike ter območje razdelilnih transformatorskih postaj in razdelilnih postaj, ki segajo največ 5 m od roba najbolj zunanjega energetskega objekta;
5. območja zaprtih odlagališč;
6. območja opuščanih in nekdanjih površinskih kopov mineralnih surovin, ki niso zalita z vodo, če postavitve teh naprav ni v nasprotju s prostorskim izvedbenim aktom, ter
7. obstoječa neaktivna odlagališča odpadkov in opuščena odlagališča odpadkov, če postavitve teh naprav ni v nasprotju s prostorskim izvedbenim aktom.«

Za VE Zakon ne določa prednostnih območij, temveč ta prepušča določanju v akcijskem načrtu.

Za akcijski program, ki temelji na analizah iz leta 2023⁴¹ in še ni sprejet, bo treba opraviti CPVO. Umestitve OVE se v prednostnih območjih načrtujejo v postopku DPN, z uredbo o najustreznejši varianti po ZUreP-3. Uredba mora biti pripravljena s strani MOPE in MNVP, pri čemer elektrooperaterji in ministrstva, vsako za svoje področje, najpozneje v štirih mesecih od uveljavitve akcijskega programa iz 5. člena zakona zagotovijo podatke in strokovne podlage za pripravo uredbe. **Uredbe so lahko sprejete hkrati z akcijskim načrtom** (ali kasneje).

40 3. člen ZUNPEOVE.

41 Dostopno na: <https://www.energetika-portal.si/podrocja/energetika/projekt-res-slovenia> (23. 6. 2024).

3.1. Občinsko prostorsko načrtovanje

Na ravni samoupravnih lokalnih skupnosti se načrtujejo **OPN** in **OPPN** (občinski podrobni prostorski načrti) na način, da niso onemogočeni načrtovanje in izvedba VE (ali SE), kot je predvideno v akcijskem načrtu, kadar gre za prostorske ureditve državnega pomena. Za načrtovanje na prednostnih območjih OVE mora občina celo pridobiti soglasje Vlade, ki skrbi za izvedljivost akcijskega načrta.⁴²

Umestitev VE (ali SE) z OPPN, ki spreminja namensko rabo prostora, je na prednostnih območjih možna tudi, če ni predvidena v lokalnem energetskega konceptu, če je najpozneje hkrati s sprejetjem OPPN ustrezno spremenjen ali sprejet tudi lokalni energetskega koncept.

Lokalni energetskega koncept (LEK) sprejmejo lokalne skupnosti kot program ravnanja z energijo v skupnosti in služi kot strokovna podlaga za prostorski in gospodarski razvoj lokalnih skupnosti po 21. členu Energetskega zakona (EZ-2).⁴³

Nadalje se ob pripravi OPN in OPPN, ki se nanaša izključno na umeščanje VE (in SE) na prednostna območja, **ne izvaja CPVO, javnost pa ima na voljo 15 dni za podajanje pripomb.**

V primeru prejema pobude investitorja za pripravo ali spremembo občinskega prostorskega izvedbenega akta za postavitev SE ali VE z močjo 4 MW ali več je občina po 19. členu ZUNPEOVE dolžna obravnavati pobudo v 150 dneh od prejema popolne pobude ter sprejeti sklep o pripravi akta ali javno obrazložiti, zakaj pobude ni mogla upoštevati. Pobudnik mora pobudi priložiti elaborat OVE in elaborat z utemeljitvami iz drugega odstavka 19. člena Zakona.

Vlada na podlagi četrtega odstavka 71. člena Zakona predpiše višino in plačevanje enkratnega nadomestila občinam za postavitev VE.⁴⁴

3.2. CPVO in PVO

ZUNPEOVE posega v pogoje, ob katerih je treba izvajati PVO in CPVO, kot subsidiarna pa se uporabljajo določila ZVO-2, ZON, ZV-1 in GZ-1.

Ob spremembah, ki zadevajo občinsko prostorsko načrtovanje (glej točko 2.3.1.), Zakon v 15. členu določa spodbujanje kakovosti okoljskih poročil (CPVO) in poročil o vplivih na okolje (PVO). Navedeno se izvaja predvsem z analizo, ki se opravi vsake pet let. Poudarek je na objavi priporočil in primerov dobrih praks, ki se objavijo in izhajajo iz analize.

ZUNPEOVE v 25. členu določa, da razen če je v postopku prostorskega načrtovanja dokazano nasprotno, prostorski izvedbeni akt, s katerim se načrtuje SE ali

42 Prvi odstavek 7. člena ZUNPEOVE.

43 Uradni list RS, št. 36/2024.

44 Uredba o enkratnem nadomestilu občini za spodbujanje uvajanja vetrnih proizvodnih naprav, Uradni list RS, št. 24/2024 z dne 22. 3. 2024.

VE, ki je od državne meje oddaljena vsaj 1 kilometer, nima pomembnega vpliva na okolje drugih držav članic EU.

Nadalje se za prostorski izvedbeni akt, za katerega je že bil izveden postopek CPVO, **ta ne izvaja ponovno**, kadar se za načrtovane posege za postavitev SE in VE določijo novi ali drugačni prostorski izvedbeni pogoji, ki sledijo zadnjemu stanju tehnike, ob tem pa niso predvideni posegi v nove dele okolja ali varovane pravice, ali če gre za manjše spremembe lokacije naprave, ki nima pomembnega neposrednega ali daljinskega vpliva na varovana območja. Ob tem se naprave ne smejo približevati stanovanjskim objektom, njihova višina pa se ne sme spremenjati za več kot 15 %. Naročnik prostorskega akta lahko MOPE zaprosi za mnenje, ali je izvedba CPVO po 26. členu Zakona potrebna ali ne. V tretjem odstavku so določene vsebine, ki jih MOPE upošteva pri morebitni presoji iz prejšnjega stavka.

3.3. Prevlada javne koristi

Ker se umeščanje SE in VE po ZUNPEOVE avtomatično šteje v javno korist, je v 17. členu določeno, da se predlog o prevladi druge javne koristi nad koristjo ohranjanja narave (glej člena 101.c in 101.f ZON)⁴⁵ vloži na MOPE, o prevladi pa **odloča Vlada**. Če je odločitev pozitivna, postane del odločbe o gradbenem dovoljenju, naravovarstvenem soglasju ali dovoljenju za poseg v naravo.

Prevlado predlaga investitor takrat, kadar MOPE zavrne izdajo okoljevarstvenega soglasja v postopku PVO ali kadar je načrt (DPN, OPN, OPPN v postopku CPVO) dokončno zavrjen. Investitor lahko predlaga prevlado tudi, kadar je zahtevana presoja sprejemljivosti na naravo po ZON ali GZ-1 (glej člen 104.a ZON ter 55. člen GZ-1).

3.4. Državno prostorsko načrtovanje

MOPE lahko v času objave pobude za pripravo DPN objavi povabilo potencialnim investitorjem v VE ali SE z nazivno močjo najmanj 10 MW, da prevzamejo vlogo naročnika izdelave DPN po 18. členu ZUNPEOVE. Morebiten investitor je dolžan zagotoviti tudi dokumentacijo postopka ter se pisno zavezati, da bo prispeval h kritju stroškov priprave strokovnih podlag in druge potrebne dokumentacije za DPN. MOPE lahko v vabilu določi pogoje za odkup dokumentacije od investitorja. Predlogi, ki vključujejo večje nazivne moči, imajo prednost pred predlogi z manjšimi nazivnimi močmi elektrarn. Odločitev, ali bo MOPE podalo javno vabilo ali ne, je v pristojnosti samega ministrstva.

Pristojna ministrstva in organizacije, ki sodelujejo v CPVO pri prostorskem načrtovanju, morajo določiti »zadostno število oseb«, pristojnih za pripravo vsebine prostorskega načrtovanja OVE po 23. členu ZUNPEOVE. Te osebe imenuje minister. Prav tako morajo investitorju/naročniku, pobudniku in pripravljavcu prostorskega akta (ter kontaktni točki iz 51. člena Zakona o spodbujanju rabe obnovljivih virov

⁴⁵ Če je potrditev plana dokončno zavrjena, ker je ugotovljeno, da bo škodljivo vplival na območja iz prvega odstavka 101. člena.

energije – ZSROVE)⁴⁶ zagotavljati pomoč in svetovanje v skladu z drugim odstavkom člena. Če si v postopkih prostorskega načrtovanja smernice ali mnenja pristojnih institucij medsebojno nasprotujejo ali so nejasne, lahko občina ali naročnik prostorskega akta zahtevata izvedbo posvetovanja po tretjem odstavku člena.

V primeru VE se izvede kratek postopek sprememb ali dopolnitev DPN, OPN ali OPPN (tretji odstavek 98. člena ZUreP-3), če se ta izvaja zaradi prilagoditve akta VE, ki so dostopne na trgu in katerih višina se spremeni za največ 15 %.

3.5. Regulativni peskovniki

Tako za VE kot za SE lahko pravna ali fizična oseba na MOPE vloži pobudo za začetek postopka za odobritev projekta regulativnega peskovnika, ki je namenjen preskušanju novih in naprednih tehnologij OVE po 29. členu ZUNPEOVE. O pobudi presoja MOPE s pomočjo mnenj ministrstev in organizacij, ki so pristojne za podajo mnenj, soglasij ali dovoljenj na področju, na katerega se nanaša predpis, v katerega bo posegel peskovnik. Če odloči pozitivno, pobudnika pozove k vložitvi vloge z vsemi potrebnimi informacijami iz 10. odstavka člena, o vlogi pa dokončno odloči Vlada z odločbo.

3.6. Spremljajoča energetska dejavnost

Na kmetijskih zemljiščih, gozdnih zemljiščih, območjih voda, mineralnih surovin, območjih odlagališč in območjih prometnih površin je v skladu z 42. členom ZUNPEOVE možno proizvajati električno energijo iz VE in SE kot »spremljajočo energetska dejavnost«.

Ta dejavnost ne sme oteževati opravljanja ali posegov v prostor zaradi osnovne dejavnosti na območjih namenske rabe prostora, omogočati mora sočasno delovanje osnovne in energetske dejavnosti ter mora biti dopustna po ZUreP-3 in področnih zakonih za vsako navedeno območje. Spremljajoča dejavnost ne sme izpodriniti osnovne dejavnosti.

Spremljajoča dejavnost se načrtuje s prostorskimi izvedbenimi akti ali uredbo o prostorskem redu v skladu z II. poglavjem Zakona (glej 2.3.7., 2.3.8, 2.3.9., 2.3.10. in 2.3.11.), pri čemer za gozdna, vodna in kmetijska zemljišča veljajo posebnosti iz tretjega odstavka 42. člena.

Občina lahko določi podrobnejše, druge ali dodatne izvedbene pogoje za spremljajočo rabo v OPN ali OPPN.

3.7. Zakon o vodah

Zakon v členu 76.a določa, da je na vodovarstvenih območjih na širšem območju, kjer velja blažji varstveni režim po 74. členu ZV-1, možna postavitve VE in SE pod

46 Uradni list RS, št. 121/21, 189/21 in 121/22 – ZUOKPOE.

pogoji, določenimi v vodnem soglasju po členu 151.a in sledečih členih ZV-1, če so med gradnjo zagotovljeni zaščitni ukrepi, s katerimi se prepreči negativni vpliv na vodni režim ter stanje površinskih in podzemnih voda. Postavljajo se lahko tudi naprave za shranjevanje energije, če so izvedeni zaščitni ukrepi, ki preprečujejo morebitno onesnaženje okolja, tako zaradi graditve kot zaradi delovanja naprave.

3.8. Zakon o rudarstvu

ZRud-1 se spreminja na način, da je v skladu s 52. členom Zakona omogočena izgradnja SE in VE na površinskih kopih.

3.9. Zakon o kmetijskih zemljiščih

ZKZ se spreminja na način, da omogoča izgradnjo SE in VE, ki ne presegajo tlorisne površine 150 m², če gre za kmetijsko zemljišče z bonitetno oceno do 35 točk, kar je urejeno v 53. členu Zakona.

Nadalje je možna umestitev VE na kmetijskih zemljiščih z bonitetno oceno do vključno 40 točk, pri čemer ni treba izvajati ukrepov iz člena 3.eb ZKZ.

3.10. Zakon o varstvu okolja

ZVO-2 se spreminja na način, da je VE in SE možno umeščati na nepremičninah, na katerih je zaprto odlagališče po 289. členu ZVO-2, pri čemer nista ogrožena stabilnost in delovanje samega odlagališča po prvem odstavku 64. člena Zakona. Upravljavec odlagališča mora o nameri postavitve VE ali SE obvestiti inšpekcijo, pristojno za varstvo okolja. Obvestilo je nujno za začetek postavitve elektrarne, projektant in vodja projektiranja pa sta dolžna podati pisno izjavo, da bodo upoštevani pogoji iz 64. člena zakona. Če investitor ni upravitelj odlagališča, mora z njim skleniti pisni dogovor iz osmega odstavka člena.

3.11. Zakon o gozdovih

V gozdovih in na drugih gozdnih zemljiščih, razen v gozdnem prostoru varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom, ki so po namenski rabi opredeljena kot gozdna zemljišča, se za načrtovanje, postavitve in odstranitve VE uporablja 42. člen ZUNPEOVE.

Po 67. členu Zakona se, kadar je to načrtovano v prostorskem izvedbenem aktu, posek dreves šteje za krčitev gozda po določbah ZG. Izvede se lahko tudi, če ni predviden v gozdno-gospodarskih načrtih iz 8. in drugih členov ZG.

Za postavitve VE in sečnjo je treba pridobiti soglasje Zavoda za gozdove Slovenije, ta pa mora izdati soglasje, če je poseg v skladu s prostorskim izvedbenim aktom. Zavod določi pogoje za izvedbo posega. Lastnik gozda mora o opravljenem

posegu v 30 dneh po posegu obvestiti Zavod. Zakon določa tudi ureditev gozdnih cest, kadar so te potrebne za postavitve, delovanje in vzdrževanje VE.

3.12. Zakon o varstvu kulturne dediščine

Zakon v 70. členu spreminja ZVKD-1 na način, da se omogoči kulturnovarstveno soglasje za potencialne posege na kulturno varovane površine, vendar ni dodatnih izvedbenih določil.

3.13. Prehodno umeščanje OVE

Center za podpore iz 15. člena Zakona sprejme smernice za umeščanje OVE v roku štirih mesecev od uveljavitve Zakona.

Domneva prevlade javne koristi iz 3. člena Uredbe 2022/2577/EU velja tudi za že začete in v času uveljavitve še nedokončane postopke umeščanja OVE v prostorskem načrtovanju, na podlagi členov 101.c in 101.f ZVO-2, pri izdaji gradbenega dovoljenja na podlagi 54. ali 66. člena GZ-1, pri naravovarstvenem soglasju iz člena 105.a ZON ter pri dovoljevanju posega v naravo iz člena 104.a ZON.

ZUNPEOVE je trenutno v postopku amandmiranja.⁴⁷

4. Zakon o spodbujanju rabe obnovljivih virov energije

ZRSOVE⁴⁸ naslavlja spodbude za umeščanje OVE, državno strateško spodbujanje umeščanja (46. člen), samooskrbne skupnosti (43. člen) ter nadomestilo za izrabo prostora za proizvodno napravo na veter (21. člen), prinaša pa tudi nekaj postopkovnih pravil za umeščanje.

Zakon državo usmerja, da mora tako pri sprejemanju predpisov kot pri načrtovanju in sprejemanju prostorskih aktov spodbujati umeščanje OVE ter zagotavljati jasna in pregledna pravila za njihovo umeščanje (46. in 47. člen).

47 Dostopno na: <https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=1664> (24. 5. 2025).

48 Uradni list RS, št. 121/21, 189/21 in 121/22 – ZUOKPOE.

Struktura deležnikov ter formalno in neformalno vključevanje javnosti

V procesih prostorskega načrtovanja in gradnje pri umeščanju VE v prostor se srečujejo številni deležniki, ki delujejo iz različnih položajev in na različnih področjih. Govorimo o prepletu političnih, upravnih, strokovnih in civilnodružbenih akterjev na strateškem področju razvoja države, ki se udejanja v lokalnem okolju. Velike razlike med deležniki se odražajo v motivih, načinu in možnostih delovanja, v stopnji informiranosti o naravi posegov in delovanju naprav, v znanju o posegih in prostorskem načrtovanju ter v javnih pooblastilih in odgovornosti za delovanje ter možnostih vplivanja na končne rešitve in odločitve o izvedbi. V tako širokem družbenem okviru sta že samo stopnja informiranosti in znanja tako zelo različni, da je učinkovito sporazumevanje velik izziv. Če pa upoštevamo še pozicije moči, lahko brez skrbne pozornosti na položaj, interese in mnenje javnosti proces načrtovanja hitro sproži pomisleke in odpor. V primeru nasprotujočih si stališč lahko postanejo razlike med akterji resna ovira, če za izmenjavo mnenj in sporazumevanje med akterji ni dovolj časa, znanja in prostora.

Ključni deležniki vstopajo v procese načrtovanja v formalnih vlogah političnih odločevalcev s področja energetike in urejanja prostora na državni in lokalni ravni, pobudnikov posegov oziroma investicij, javnih uslužbencev in nosilcev javnih interesov v urejanju prostora, pripravljavcev in izdelovalcev prostorskih načrtov in inženirskih rešitev ter drugih z njimi povezanih strokovnjakov, specialistov z različnih področij. Ta deležniška skupina je že sama po sebi zelo široka in glede na izkušnje s prostorskim načrtovanjem VE pri nas morda manj učinkovito usklajena, kot so deležniki pri načrtovanju druge vrste podobno velikih posegov v prostor. Vendar pa se proces sodelovanja formalnega kroga deležnikov pod vplivom strateških razvojnih prioritet in povečanega zanimanja za umeščanje VE v prostor sorazmerno hitro razvija, medtem ko sodelovanje širše in lokalne javnosti v načrtovalskih procesih napreduje slabše.

Drugi deležniki, kot so lastniki zemljišč, prebivalci in širša javnost, nevladne organizacije s področja ohranjanja narave in varstva krajine, civilnodružbene organizacije, kot so turistična društva, lokalne civilne iniciative ter širša zainteresirana javnost imajo formalne, z zakonom predpisane možnosti sodelovanja v procesih načrtovanja in graditve ter so iz različnih razlogov tudi neformalno vključeni v načrtovalske procese. Glede na izkušnje in priporočila domače in tuje prakse je namreč nedvoumno smiselno, da tako politični odločevalci kot organizatorji prostorsko-načrtovalskih procesov ambiciozno, strateško, dobro organizirano, strukturno podprto in pravočasno informirajo javnost ter jo neformalno vključujejo v procese načrtovanja in gradnje VE.⁴⁹

Za učinkovitost umeščanja VE v prostor je ključnega pomena, kako uspešno se celotna deležniška skupina uskladi in sporazumeva tako glede strateških ciljev kot glede načelnih in konkretnih rešitev. Pri tem ima pomembno vlogo zaupanje deležnikov z manjšo delegirano močjo odločanja (prebivalci, lastniki, civilna

49

Kluskens idr., 2023. [Beyond a checklist for acceptance: understanding the dynamic process of community acceptance](#). Sustainability Science.

družba) v nosilce znanja (stroko) in deležnike z večjo močjo odločanja (politiko, javno upravo). Zaupanje med deležniki se ustvarja z razumljivim in dinamičnim komuniciranjem ter s preglednim in vključujočim vodenjem procesov načrtovanja in sprejemanja odločitev. Kultura sodelovanja in usklajenega ukrepanja je pomembna za vse vidike in faze aktivnosti.

1. Sodelovanje javnosti na vseh ravneh razvojnega načrtovanja

Vključevanje javnosti v procese umeščanja je zgolj ena od pomembnih vrst sodelovanja, ki mora potekati v procesih umeščanja od strateške do izvedbene ravni na ravni države, regij in lokalnih skupnosti. V praksi se kaže, da je dobro sodelovanje med pristojnimi za odločanje, prostorsko načrtovanje in varstvo okolja ter nosilci urejanja prostora ključno za učinkovito umeščanje investicij v prostor. Dobro vodeno in utečeno sodelovanje med formalnimi akterji vključuje tudi načrtovano zgodnje informiranje ter vključevanje javnosti v načrtovalski proces, ki presega predpisane minimalne zahteve in je strukturno podprto tako, da steče dvosmeren pretok informacij ter da proces prispeva k razvoju rešitev.

V Sloveniji nimamo veliko izkušenj z načrtovanjem VE, iz vseh pa izhaja, podobno kot tudi drugod v Evropi, da ima javnost pomembno vlogo pri procesu umeščanja. Večina priporočil je jasnih – vključevanje naj se začne dovolj zgodaj in naj bo načrtovano, dobro informirano in strokovno vodeno, da bodo ljudje razumeli, kaj, zakaj in kako je načrtovano ter kakšne bodo posledice za njih in njihovo okolje, ter da bodo po možnosti sodelovali pri oblikovanju končnih rešitev. Po mnenju raziskovalcev (Golobič idr., 2022) je lahko smotrna tudi vključitev javnosti v procese analiziranja ustreznosti prostora, ker to omogoči upoštevanje tudi drugih družbeno-kulturnih vidikov in izboljšavo analize ustreznosti ter posledično bolj družbeno sprejemljivo določitev prednostnih območij.

2. Državna raven in notranja javnost

Ključni akterji v energetske politiki in praksi umeščanja VE v prostor so Vlada RS ter ministrstva, pristojna za energijo, varstvo okolja in prostor. V umeščanje VE v prostor s svojo zakonodajo neposredno posega še ministrstvo za kmetijstvo, ki omogoča postavitve manjših VE na kmetijskih zemljiščih z nižjo bonitetno (manj kot 35 točk). Druga ministrstva vstopajo v procese umeščanja kot nosilci urejanja prostora (NUP) ter na osnovi pobude za umeščanje oblikujejo sektorske smernice in zagotavljajo podatke za umeščanje v prostor ter podajajo mnenje glede sprejemljivosti rešitev.

Vlada RS je ključni nacionalni politični deležnik na področju energetske politike. Pristojna je za strateške in razvojne dokumente in programe, kot je NEPN, za sodelovanje z EU, za sprejemanje zakonodaje ter obravnavo in sprejem pobud za izdelavo državnih prostorskih načrtov ter za potrditev izdelanih DPN-jev.

Na državni ravni se v procese razvoja energetike in umeščanja VE v prostor vključujeta politika in državno uradništvo – stroka, uprava. Poleg tega pa številne

strokovne naloge, povezane z umeščanjem VE, za potrebe države opravljajo tudi zunanje javne organizacije, zasebna podjetja in strokovnjaki, na primer Agencija RS za okolje in IJS ter druge raziskovalne institucije in podjetja, ki se ukvarjajo z izdelavo prostorskih načrtov in drugimi nalogami na področju energetike, VE in varstva okolja.

V tej deležniški skupini sta stopnja znanja in možnosti za učinkovito sodelovanje v procesih umeščanja različna, a skupaj z drugimi okoliščinami in motivi večino delujeta v prid učinkovitemu usklajevanju v delovnih procesih. Hkrati pa lahko prav vključenost v procese in notranje informacije povzročijo šum v razumevanju za položaj zunanje in lokalne javnosti ter vplivajo na to, kako in koliko je o načrtovalskih procesih obveščena širša javnost in kakšni ukrepi v zvezi s tem so sprejmani na lokalni ravni.

3. Lokalna raven ter občutljivost javnosti in lokalnih deležnikov na posege v prostor

Urejanje prostora je v pristojnosti lokalnih skupnosti. Občine morajo v občinske prostorske načrte prenesti določila državne strategije prostorskega razvoja in uskladiti svoje akte z DPN, sicer pa urejajo prostor, organizirajo javne službe ter prostorsko načrtujejo in umeščajo posege v prostor skladno z zakonodajo, pogoji državnih in lokalnih NUP ter razvojnimi potrebami. Na lokalni ravni se na večini področij državnih NUP (10 NUP) pojavljajo tudi dodatni lokalni pogoji, ki jih uveljavljajo lokalne strokovne in javne službe.

Na področju prostorskega načrtovanja so slovenske občine organizirane zelo različno glede na velikost, lahko imajo samostojne oddelke ali samo posamezne zaposlene. Vse občine pri izdelavi prostorskih aktov sodelujejo z zunanjimi organizacijami, podjetji in strokovnjaki. Občine vodijo in spremljajo pripravo prostorske in investicijske dokumentacije, izdelavo pa zaupajo strokovno usposobljenim pripravljavcem.

Na lokalni ravni se mešajo pristojnosti države in občine za urejanje prostora ter druga interesna področja, hkrati pa posegi v prostor neposredno prizadevajo lokalno okolje, prebivalce in lastnike zemljišč, zato deležniška mešanica na tej ravni postane bolj občutljiva, ne glede na to, ali gre za prostorsko izvedbene načrte državnega ali lokalnega pomena. To posebej močno vpliva na umeščanje velikih in manj znanih posegov državnega pomena v prostor in se kaže tudi pri poskusih umeščanja VE v prostor.

Lokalna javnost se hitreje in bolj angažirano odzove na posege, ki so bližje bivalnemu okolju in izvedbi, kot na strateške prostorske načrte in posege, katerih posledic si ne zna predstavljati in katerih izvedba je časovno odmaknjena v daljno prihodnost.

4. Lokalna in širša zainteresirana javnost

Lokalna javnost ni enovita skupina ljudi, ki ves čas živijo v istem kraju, ampak zelo pestra skupnost posameznikov, ki morda živijo v kraju tudi samo občasno,

so družinsko vezani nanj ali so redni obiskovalci kraj, pa tudi bolj ali manj trdno organiziranih skupin ljudi, kot so društva in nevladne organizacije. Živijo in delajo v zelo različnih poklicih in okoliščinah ter imajo tudi zelo različne vrednote, navade ter osebne in skupne poglede na razvoj lokalnega okolja in dimenzije razvoja, kot so prometne zveze, varstvo narave ali podoba krajine.

Hkrati pa je lokalna skupnost živa in dinamična struktura, v kateri se lahko ljudje hitro povezujejo med sabo in z ljudmi od drugod okrog različnih bolj in manj relevantnih problemov, bolj ali manj učinkovito ukrepajo ter tudi enako hitro razhajajo in sklepajo nova zavezništva.

Lokalna skupnost se na načrtovane posege v prostor, kot so vetrnice, odziva glede na številne okoliščine. Velik pomen imajo vrednote in izkušnje, močno prisotni so čustvena navezanost na način bivanja in lokalno okolje ter odpor do večjih sprememb, velik pomen pa ljudje pripisujejo tudi ohranjenosti narave in zdravju okolja. Velik vpliv na odzive javnosti na načrtovane posege imajo lahko slabe izkušnje s predhodnimi gradnjami in velikimi posegi v prostor. Na sprejemanje novega posega lahko slabo vplivajo tudi že samo zgodbe iz drugih krajev, ki odmevajo v medijih.

Pri načrtovanju vključevanja javnosti v prostorsko načrtovalski proces je treba upoštevati, da je lokalna javnost strukturno pestra in da poleg lastnikov in prebivalcev vključuje tudi zelo raznolike uporabnike prostora ter z enimi in drugimi in s prostorom povezane interesne skupine in posameznike, ki jih vodijo zelo različni interesi. Na lokalni ravni se poleg lokalne skupnosti za veliko območij in vidikov urejanja prostora, kot sta narava ali kulturna dediščina, zanimata tudi širša javnost in civilna družba, ki deluje organizirano in v nekaterih primerih z javnimi pooblastili, kot so NVO, pa tudi nepovezano. Primer umeščanja vetrnic na Volovji rebri je pokazal, da lahko konkretno zainteresirana in pooblaščenca zunanja javnost, kot je bilo v tem primeru društvo DOPPS, prepreči izvedbo posega. Iz tega se je vredno naučiti, da je javnost strukturirana in ne homogena skupnost, ki jo morajo prostorsko načrtovalski procesi in odgovorni zanje tudi strukturirano obravnavati.

Pred začetkom načrtovanja pomembnih novih posegov v prostor je vredno vsaj približno proučiti strukturo lokalne skupnosti ter poskušati razumeti njene glavne značilnosti. Zelo verjetno bi bilo smiselno analizo lokalne skupnosti zahtevati kot obvezno strokovno podlago za načrtovanje ali vsaj kot integralni del procesnega načrta za sodelovanje javnosti pri načrtovanju posameznih posegov v prostor. Enako velja za obravnavo širše zainteresirane javnosti. Primer Volovje rebri nas uči, da je zainteresirana širša javnost pomemben akter v načrtovanju VE in razvoja v prostoru nasploh, zato tudi te dimenzije sodelovanja z javnostjo pri umeščanju novih posegov v prostor ne bi smela zanemariti nobena nova pobuda za gradnjo.

Vodja projekta, investitor in prostorski načrtovalci morajo pravočasno in v zadostni meri spoznati lokalno skupnost, njeno sestavo, zaposlenost, priseljevanje, mnenjske voditelje, pa tudi, kakšno vlogo imajo veliki zaposlovalci, kateri problemi vznemirjajo in povezujejo lokalno skupnost, kako dobro, odprto in enakovredno občina sodeluje s prebivalci in podobno, kaj zanima mlade, kako je z lastniki počitniških domov in stanovanj, katera društva so dejavna in katere aktivnosti so priljubljene, kašne izkušnje imajo prebivalci z novimi in velikimi investicijami. Na ta način lahko pravočasno upoštevajo posamezne zadeve, pa tudi bolje razumejo odzive javnosti v procesu sodelovanja in se lažje konstruktivno odzivajo nanje.

Brez tega jih lahko odzivi javnosti v procesu načrtovanja najprej neprijetno presenetijo, potem jih skušajo razumeti in šele potem se, že razburjeni, ker jim vse to jemlje čas, lahko ustrezno odzovejo in ukrepajo.

Pravočasno upoštevanje družbenih značilnosti lokalnega okolja pomaga, da se udeleženci v prostorsko načrtovalskem procesu prej in lažje sporazumevajo, da so rešitve bolj družbeno sprejemljive in da je proces učinkovitejši.

Predhodne izkušnje z načrtovanjem vetrnih projektov

Zagon umeščanja vetrne energije v prostor se je v Sloveniji začel pred več kot 20 leti in aktualno prakso umeščanja OVE in VE v prostor, ki jo je sprožila aktualna vlada leta 2022, je iz več razlogov smotrno povezati z začetki. Glavni razlog za to, da se ozremo nazaj pa so očitno počasno napredovanje pri umeščanju VE v slovenski prostor in zapleti v procesih posameznih primerov načrtovanja.

Problemi, ki spremljajo načrtovanje VE niso nepričakovani, vetrne elektrarne so velik in za ljudi tudi še sorazmerno nove vrste poseg v prostor, ki se ga v prostoru še nismo zares navadili. Se pa glede na širjenje pojava vetrnic v evropskem prostoru morda težave drugje zdijo lažje premostljive kot v Sloveniji. Tuji raziskovalci ugotavljajo, da je eden od razlogov za počasno napredovanje pri umeščanju v prostor lahko pretirano osredotočenje na to, da se doseže sprejem načrtovane gradnje in izvedbo posega medtem ko se čisto premalo pozornosti namenja procesu umeščanja v prostor⁵⁰.

Vetrne elektrarne so velik poseg v prostor. Glavna fizična značilnost vetrne elektrarne so poleg več kot 50 m visokega stolpa in vetrnice s temeljem še dovozna cesta, manipulacijske površine potrebne za montažo in delovanje ter daljnovod ali kablovod in transformatorska postaja za priključitev v obstoječe elektroenergetsko omrežje. Kadar je postavljenih skupaj več vetrnice mora biti med njimi dovolj velika razdalja kar poveča obseg območja na katerem vetrne naprave delujejo, ki pa je uporaben tudi za druge vrste rabe. Poleg vizualnega vpliva na okolje se postavitve vetrne elektrarne povezuje še s potencialnimi vplivi na naravo, predvsem ptice in netopirje ter vplivi na ljudi s hrupom.

Podobno ugotavlja profesor Golobič na primeru Volovja reber⁵¹. Primer velja za enega od odmevnejših začetnih poskusov postavitve vetrnic pri nas, ki se je neuspešno zaključil nekje 10 let po izdelavi prvih študij in za sabo pustil precej močan vtis, da so vetrne elektrarne problematičen projekt in da se zato namera za gradnjo tako neuspešno uresničuje. Vendar pa, tako Golobič, potek dogodkov in različne analize kažejo, da so bolj kot sam nove vrste poseg v prostor bili problematični zgrešen pristop k umeščanju v prostor in pomanjkanja razumevanja za nastanek konflikta in upoštevanja metod za reševanje. Prostorsko načrtovanje bi moralo znati dodaja bolj učinkovito ponuditi interesnim skupinam pri uveljavljanju njihovih legitimnih interesov metode za ne-konfliktno in sporazumno uveljavljanje le teh v prostoru. Nenazadnje je usklajevanje interesov v prostoru primarna vloga prostorskega načrtovanja. Velika ovira za organizacijo bolj učinkovitih procesov umeščanja v prostor so tudi »tehnokratsko sklicevanje na znanost in stroko, zapiranje procesa za javno razpravo ter lobiranje in metode političnega pritiska«.

50 Kluskens, N. et al., 2024. Beyond a checklist for acceptance: understanding the dynamic process of community acceptance. Sustainability Science, 19(3):1-16
https://www.researchgate.net/publication/378711619_Beyond_a_checklist_for_acceptance_understanding_the_dynamic_process_of_community_acceptance

51 Golobič, M. 2005. So vetrne elektrarne problematičen projekt? UI, 16/1/105
<https://www.urbanizziv.si/Portals/urbanizziv/Clanki/2005/urbani-izziv-2005-16-01-006.pdf>

Kot ugotavljajo tudi drugod pobudniki (investitorji) in zagovorniki gradnje (politika) pretežno ves čas ravnajo kot da so nosilci napredka in da je javnost pretežno naklonjena OVE in VE ter zato ne posvečajo dovolj pozornosti (dela/znanja, časa, sredstev) sodelovanju procesu priprave prostorskih načrtov in sprejemanja načrtov za gradnjo ter ukvarjanju z javnostjo⁵².

1. Primer Volovja reber

Primer Volovja reber je zaradi svoje odmevnosti eden od primerov iz katerega se lahko učimo, kako snovati procese načrtovanja in gradnje VE. Pritegnil je pozornost različnih akterjev in bil je predmet različnih študijskih del iz različnih področij. Bilo bi škoda, če ne bi prispeval k boljšemu prostorskemu načrtovanju in bolj učinkovitim procesom načrtovanja VE v Sloveniji.

Primer govori o gradnji 47 vetrnic, nazivne moči 0,85 MW in premera rotorja 52 m, za katero si je od leta 2002 prizadevala na Volovji rebri na obronkih Snežniške planote Elektro Primorska, javno podjetje za distribucijo električne energije iz Nove Gorice, medtem ko je upravno sodišče 3. marca 2011 razveljavilo okoljevarstveno soglasje za načrtovani posej in vsa dela so bila prekinjena.

Kronologija ključnih mejnikov:

2001 | Analiza prostorskih potencialov na Primorskem za postavitev vetrnih elektrarn - privlačnost in ranljivost prostora, Inštitut za raziskovanje v energetiki, ekologiji in tehnologiji - IREET; pokaže, da je izgradnja vetrnih elektrarn v Sloveniji zaradi nepredvidljivih meteoroloških razmer ter nezmožnosti akumulacije vetrne oziroma električne energije zelo tvegan posel in ga je treba kombinirati z drugimi pogoji (Analiza, str. 30-31) in da je izgradnja na Volovji rebri zaradi ranljivosti narave (eno večjih sklenjenih območij ohranjene narave) skupaj z daljnovodom nesprejemljiva (Analiza, str.116);

2002 | konec leta stečejo aktivnosti za pridobitev dovoljenj, kljub temu, da je študija IREET ugotovila veliko ranljivost lokacije in opozorila, a je celotno kraško območje - povodje Ljubljanice - predlagano za regijski park; občine sicer niso naklonjene zaščiti (Ogorelec, Kras, 2002/52);

6. februar 2003 | Občinski svet Občine Ilirska Bistrica sprejme program priprave na umestitev vetrne elektrarne na Volovjo reber;

14. april 2004 | ustanovni sestanek Koalicije za Volovjo reber - poveže se 24 nevladnih in strokovnih naravovarstvenih in naravoslovnih organizacij, ki želijo obvarovati območje pred gradnjo VE in prekomerno škodo, ki bi jo povzročila naravi in krajini;

29. april 2004 | Občinski svet Občine Ilirska Bistrica sprejme dva odloka, ki dovoljujeta umestitev VE na območje Volovje rebri: Odlok o prostorskem planu in

52 Aitken, M. 2010. Why we still don't understand the social aspects of wind power: A critique of key assumptions within the literature. *Energy Policy Volume 38, Issue 4*, April 2010, Pages 1834-1841 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421509009100>

Odlok o lokacijskem načrtu in sicer en dan pred uradno uveljavitvijo predpisov o varovanju območja Natura 2000;

30. december 2004 | v prvem presojanju vplivov na okolje ARSO izda odločbo o zavrnitvi okoljevarstvenega soglasja;

2005 | ZRSVN izda strokovno mnenje, da bi imela elektrarna nesprejemljivo velik vpliv na naravo;

26. junij 2006 | po pritožbi investitorja MOP opravi odločbo o zavrnitvi soglasja ARSO zaradi postopkovnih napak in v drugem presojanju vplivov na okolje ARSO izda okoljevarstveno soglasje za 33 vetrnic; soglasje za preostalih 10 vetrnic zavrne zaradi prekomernega vpliva na območje Natura 2000;

19. februar 2007 | Ministrstvo za okolje in prostor (MOP) izda gradbeno dovoljenje za 29 vetrnic; za preostale 4 vetrnice gradbenega dovoljenja ne izda, ker investitor ni predložil dokazil, da je lastnik zemljišč, kjer naj bi stale;

7. marec 2007 | Komisija za preprečevanje korupcije izda Načelno mnenje št. 74, v katerem ugotavlja, da oseb na MOP, povezana z izdajanjem dovoljenj za VE Volovja reber, ustrezajo definiciji korupcije⁵³;

17. september 2007 | MOP izda odločbo s katero je DOPPSu dokončno priznan položaj stranskega udeleženca v postopku presojanja vplivov VE Volovja reber na okolje;

26. oktober 2007 | ARSO po uradni dolžnosti s sklepom obnovi postopek izdajanja okoljevarstvenega soglasja; veljavnost soglasja je s tem zadržana;

8. junij 2009 | DOPPS vloži na ARSO argumentacijo in dokaze o prekomernih vplivih VE Volovja reber na naravo, skupaj z elaboratom o planinskem orlu in skupaj z neodvisno oceno pričakovanih vplivov VE Volovja reber na planinskega orla, ki jo je izdelal škotski strokovnjak za vplive vetrnic na velike ujede, dr. Michael Madders;

22. junij 2010 | v tretjem presojanju vplivov na okolje ARSO potrdi veljavnost okoljevarstvenega soglasja za 33 vetrnic; na odločitev ARSO se pritoži DOPPS, MOP 15.10.2010 pritožbo zavrne; DOPPS nato 8.12.2010 zoper okoljevarstveno soglasje vloži tožbo na Upravno sodišče;

3. marec 2011 | Upravno sodišče razveljavi okoljevarstveno soglasje in ARSO naloži, da o zadevi ponovno odloči.

2. Ključne ugotovitve analize primera

Primer umeščanja VE na Volovjo reber je pomembno zaznamoval percepcijo vetrne energije v Sloveniji. Razkril je šibkosti sistema prostorskega načrtovanja in varstva narave in podcenjevanje deležnikov v urejanju prostora, konkretno javnosti, s strani pobudnikov gradnje in vodenja procesov načrtovanja. Ključno vlogo so na koncu v primeru Volovja reber namesto odgovornih in strokovno pristojnih

za urejanje prostora in izvedbo investicije imele nevladne organizacije, ker so uspešno ves čas spremljale proces in razkrivale nedoslednosti v odločanju ARSO ter prispevale tudi pomembne dodatne podatke za odločanje in dosegle tudi razvejljavitev okoljevarstvenega soglasja na upravnem sodišču.

Primer je pretresel okoljsko pravno prakso in dal pomembne izkušnje na področju zahtevnih posegov v zavarovanih območjih. Analiza dogajanja zelo dobro ilustrira, kako zelo pomembna sta za učinkovitost umeščanja VE v prostor preglednost procesa prostorskega načrtovanja in sodelovanje javnosti.

Investitor se je v primeru Volovje rebri v občini Ilirska Bistrica bolj kot na strokovne podlage in pregledno voden strokovno kompetenten proces pretirano zanašal na dogovor z lokalno skupnostjo in sodelovanje politike. Investitor je preveril voljo lokalne politike in prebivalstva in iz podatkov razumel, da večina (77% prebivalstva, 22 od 23 svetnikov) podpira izgradnjo VE in da ljudi v glavnem skrbi videz posega. Pri tem so vsi vpleteni močno podcenili realne negativne vplive vetrne elektrarne na naravo, pomen ohranjanja narave za slovensko javnost in vlogo zunanje javnosti v procesih prostorskega načrtovanja. Prav zunanja javnost, torej ne prebivalci, se je v tem primeru pod vodstvom DOPPS povsem predvidljivo pretežno organizirala okrog ohranjanja narave in dokazala, da budno spremlja dogajanje v slovenskem prostoru.

Primer Volovja reber je, kljub očitni kompleksnosti problematike, na koncu predvsem v slovenski javnosti pustil močan vtis o tem, da so ovira za postavitve vetrnic v Sloveniji nevladne organizacije in ptice. To je škoda, ker analiza primera razkriva bistveno več bolj pomembnih dejstev, ki bi lahko močno koristila učinkovitosti načrtovanja VE v prihodnje.

Primer Volovja reber nedvoumno kaže, kako pomembna so za učinkovitost umeščanja VE v prostor upoštevanje strokovnih ugotovitev o primernosti prostora za gradnjo (strokovne podlage) in pregledna organizacija in strokovno vodenje procesa strateškega in podrobnega prostorskega načrtovanja ter sodelovanje z javnostjo.

Upoštevanje strokovnih podlag o primernosti je tisto, ki prvo lahko prepreči izgube časa in priložnosti, ki jih sproži vztrajanje pri gradnji na lokacijah, ki so iz različnih razlogov manj primerne ali celo nesprejemljive za izvedbo posega.

Angažiranje dobro organiziranega, preglednega in vodenega procesa prostorskega načrtovanja je tisto, ki prispeva k odpiranju različnih možnosti za izvedbo posega (varianete) in k bolj preglednemu odločanju o usklajevanju interesov ter optimizaciji rešitev v prostoru.

Sodelovanje z javnostjo vključno z zgodnjim in dobro razumljivim sprotnim komuniciranjem načrtovanega posega in posameznih aktivnosti pa prispeva k večji družbeni sprejemljivosti posega v lokalni skupnosti in širši javnosti in legitimira izvedbo posega. Posredno celoten spekter aktivnosti in proces sodelovanja z javnostjo, skupaj s pregledno vodenim postopkom, prispeva tudi k odnosu javnosti do drugih načrtovanih posegov iste vrste in OVE ter dviga zaupanje v državo in energetski sektor.

Pod črto lahko ugotovimo, da je že samo primer Volovje rebri, leta 2011 kar dobro pokazal na to, kaj so ključne sestavine učinkovitega umeščanja VE v prostor in da razlog za probleme zagotovo niso bile ne zakonodaja, ne varstvo narave in nevladne organizacije.

Družbena sprejetost vetrne energije

Projekti umeščanja vetrnih elektrarn, zlasti na kopnem, se pogosto srečujejo tudi z močnim nasprotovanjem lokalnih skupnosti. T. i. vprašanje družbene sprejetosti (angl. *social acceptance*) novih obnovljivih tehnologij oz. vetrne energije je tako postalo eno ključnih vprašanj uvajanja vetrne energije in s tem tudi hitro razvijajoče se področje raziskovanja. Družbena sprejetost lahko na splošno opredelimo kot »ugoden ali pozitiven odziv (vključno z odnosom, namero, vedenjem in – kjer primerno – uporabo) članov dane družbene enote – države ali regije, skupnosti ali mesta in gospodinjstva, organizacije – v zvezi s predlagano ali *in situ* tehnologijo ali družbeno-tehničnim sistemom« (Upham idr. 2015, str. 103).⁵⁴ Ko govorimo o družbeni sprejetosti obnovljivih virov energije, pa lahko govorimo o treh vidikih: družbeno-politični sprejetosti, sprejetosti na trgu ter sprejetosti s strani skupnosti (angl. *community acceptance*), pri čemer se sprejemanje s strani lokalne skupnosti »nanaša na specifično sprejemanje odločitev o umestitvi in o projektih obnovljivih virov energije s strani lokalnih deležnikov, zlasti prebivalcev in lokalnih avtoritet« (Wüstenhagen idr. 2007, str. 2685).⁵⁵ Sprejetost s strani skupnosti je tako eden izmed ključnih dejavnikov uspeha projektov vetrnih elektrarn, pri čemer postanejo zelo pomembne širše družbene značilnosti konkretnih projektov: »Kdo je investitor? Ali je nekdo izven skupnosti (outsider)? Ali je skupnost povabljen k sodelovanju pri projektu? Ali ima lokalna skupnost pomemben vpliv na proces? Ali je uporabljeno specifično lokalno znanje ali je od skupnosti pričakovano zgolj, da reče »da«? Če lahko domačini sodelujejo bodisi v procesu bodisi v naložbi, ali to velja za vse ali ne? Ter kdo o vsem tem odloča?« (Wüstenhagen idr. 2007, str. 2686).

V sklopu nedavnega projekta WinWind so raziskovalci poudarili, da kljub vplivu lokalnih okoljskih, ekonomskih in družbenih dejavnikov na sprejetost vetrne energije v strokovni literaturi obstaja soglasje o pomenu treh dejavnikov pri oblikovanju družbenega sprejemanja vetrne energije v različnih kontekstih:⁵⁶

1. postopkovna pravičnost (pravični in participativni procesi odločanja),
2. distribucijska pravičnost (pravična porazdelitev stroškov in koristi) in
3. zaupanje (v informacije in namene ključnih akterjev).

V sklopu projekta so na primeru regij v šestih evropskih državah natančneje preučili različne dejavnike, ki vplivajo na družbeno sprejetost vetrne energije, pri čemer so koncept družbene sprejetosti navezali predvsem na sprejetost s strani

54 Upham, P.; Oltra, C.; Boso, A. Towards a cross-paradigmatic framework of the social acceptance of energy systems. *Energy Res. Soc. Sci.* 2015, 8, str. 100–112.

55 Wüstenhagen, R.; Wolsink, M.; Bürer, M.J. Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy Policy* 35 (2007), str. 2683–2691. Dostopno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421506004824>.

56 WinWind (2020). Taxonomy of social acceptance drivers and barriers, str. 11. Dostopno na: https://winwind-project.eu/fileadmin/user_upload/Resources/Deliverables/WinWind_Deliverable_2.3_Taxonomy_V6-inkl_italiensk_info.pdf.

lokalne skupnosti. Dejavnike, ki vplivajo na lokalno sprejetost vetrnih projektov, so razdelili na:⁵⁷

1. **tehnične značilnosti projekta:** vidnost elektrarn (velikost, barva), obsežnost elektrarn (število, višina), razdalja od stanovanjskih območij, potreba po izboljšavi omrežne infrastrukture, potreba po izboljšavi druge infrastrukture (transportna, komunikacijska);
2. **vplive na okolje:** vplivi na fizično okolje (krajina, zaščitena območja, povečan promet), vpliv na biodiverzitetu in divje živali, vpliv na izpuste toplogrednih plinov;
3. **ekonomske učinke:** vpliv na sektor turizma in kmetijstva, vpliv na dobiček/ dohodek lokalne skupnosti (delovna mesta, davki, dodana vrednost), vpliv na dohodek posameznikov (cene elektrike, vrednost nepremičnin), distribucija ekonomskih koristi in stroškov med akterji v skupnosti, distribucija ekonomskih koristi in stroškov med lokalno skupnostjo in drugimi skupnostmi, stopnja lokalnega lastništva elektrarne;
4. **družbene vplive:** vplivi na zdravje, dobrobit in kakovost življenja (elektromagnetno valovanje, hrup, utripanje senc, možnosti za rekreacijo);
5. **individualne značilnosti:** družbeno-kulturne vrednote, občutek prostora (angl. *sense of place*), identiteta, navezanost na prostor (angl. *place attachment*), diskurz o vetrni energiji v javnosti oz. medijih, politična naklonjenost razvoju vetrne energije;
6. **trg:** delež obnovljivih virov energije na ravni države/regije, poraba energije (uvoz, izvoz, varnost dobave);
7. **proces načrtovanja in izdaje dovoljenj:** priložnosti za neformalno in formalno sodelovanje in posvetovanje v procesih načrtovanja in pridobivanja dovoljenj, informacije o projektu in transparentnost procesa pridobivanja dovoljenj, zaupanje v proces, zaupanje v informacije;
8. **upravljanje in regulatorni okvir:** cilji in načrti (državni, regijski, lokalni), druge politike (davki, sheme finančne podpore);
9. **zaupanje v ključne akterje:** državne, regijske/lokalne odločevalce in investitorje.

Raziskava v okviru projekta je pokazala, da je največja ovira za sprejemanje vetrne energije povezana z dejavnikom vpliva na okolje, sledi razdalja vetrnih turbin od stanovanjskih območij, vpliv na biotsko raznovrstnost in divje žival ter vidnost vetrnih turbin. K večji sprejetosti pa so prispevali naslednji dejavniki: nižanje izpustov toplogrednih plinov, pozitivni vplivi na lokalni dobiček in ustvarjanje dohodka, stopnja lokalnega lastništva elektrarn, transparentne informacije o projektu ter preglednost postopka izdajanja dovoljenj. Navedenih ovir je bilo sicer manj kot dejavnikov večanja sprejetosti, vendar so bile ocenjene z večjo težo kot dejavniki, ki pozitivno prispevajo k sprejemanju vetrne energije.⁵⁸

57 Ibid, str. 13–14.

58 Ibid.

Na podlagi raziskave družbene sprejetosti vetrne energije so tako v okviru projekta WinWind razvili načela za pravično in sprejemljivo vetrno energijo, ki bi jih morali upoštevati razvijalci projektov:⁵⁹

- pozitiven vpliv na lokalno gospodarstvo;
- finančno sodelovanje prebivalcev, ki vključuje tako aktivno (solastništvo elektrarn) kot pasivno (finančna nadomestila, davčne olajšave) sodelovanje;
- proceduralno sodelovanje državljanov (pravočasna in transparentna komunikacija, učinkovito neformalno sodelovanje);
- minimiziranje vpliva na lokalno krajino, divje živali in biodiverzitetu (vključno z izogibanjem območjem Natura 2000);
- kredibilnost in zaupanje v razvijalce projektov.
- Podobno je tudi zveza okoljskih nevladnih organizacij Climate Action Network Europe oblikovala 10 ključnih korakov pri postopkih izdajanja dovoljenj za učinkovito pospeševanje sončne in vetrne energije:⁶⁰
- podpora demokratičnim energetskim skupnostim (npr. namenitev določenega dela zmogljivosti omrežja energetskim skupnostim);
- upoštevanje in vključevanje lokalnih prebivalcev in civilne družbe v širšem smislu (posvetovanje z lokalnim prebivalstvom in civilno družbo veliko pred začetkom projekta velja namreč za ključ do uspeha);
- delitev koristi in pridobivanje podpore javnosti. Ta korak zajema tudi ambiciozne ukrepe na državni ravni za zagotovitev lokalnega lastništva (npr. kvote lokalnega lastništva) ter vzpostavitev finančnih mehanizmov, ki lokalnim prebivalcem in skupnostim omogočijo, da postanejo deležniki projektov;
- upoštevanje vpliva »prednostnih območij« obnovljivih virov energije;
- razvoj na degradiranih (angl. *brownfield*) območjih namesto na nezazidanih (angl. *greenfield*) območjih;
- preučitev najmanjših razdalj med vetrnicami in domovi za vetrne projekte.

59 WinWind (2020). Principles and criteria for fair and acceptable wind energy, str. 20–22. Dostopno na: https://winwind-project.eu/fileadmin/user_upload/Resources/Deliverables/Del_6.3_Principle_and_Criteria.pdf.

60 CAN Europe (2023). Postopki izdajanja dovoljenj za učinkovito pospeševanje sončne in vetrne energije: deset ključnih korakov. Dostopno na: <https://focus.si/postopki-izdajanja-dovoljenj-za-ucinkovito-pospesevanje-uvajanja-izrabe-soncne-in-vetrne-energije-deset-kljucnih-korakov>.

Primer namere za gradnjo vetrnih elektrarn na Pohorju

Zadnji odmevni primer projekta gradnje vetrnih elektrarn v Sloveniji je bil načrt gradnje 56 vetrnic na območju Pohorja. Investicijo je vodilo podjetje Energija na veter d.o.o., katere lastnik je švicarska družba WOC GROUP AG. Začetki projekta segajo po besedah investitorja v leto 2017.⁶¹

Vetrnice naj bi se gradile v dveh fazah in na treh lokacijah: prva faza projekta naj bi zajemala gradnjo 21 vetrnih elektrarn (VE) na območju Treh kraljev ter 14 VE na Arehu, druga faza pa 21 VE na območju Rogle – Gradišče. Nazivna moč vsake elektrarne je 3,5 MW, celotnega vetrnega polja pa 196 MW.⁶² Investitor je predpostavljal, da bo na letni ravni vsaka elektrarna proizvedla 8 milijonov kWh električne energije.⁶³ Velikost platoja posamezne VE za čas obratovanja je 900 m², zazidana površina VE 49,02 m², največja višina vetrnice 199,90 m, premer njenih elis pa 136,60 m.⁶⁴

Projekt bi zahteval tudi gradnjo podporne infrastrukture, in sicer: 1) razširjanje poti/cest, 2) nizkonapetostni kablovod od posamezne VE do SN stikališča vetrne elektrarne z merilnim mestom, 3) povezovalni SN elektro kablovod na območju od industrijske cone v Rušah do Areha in Treh Kraljev, 4) dva objekta kabelske kanalizacije (20 kV kablovodi Trije Kralji – Areh, in 20 kV kablovodi Areh – RTP Karbid) s pripadajočimi objekti revizijskih elektro jaškov ter 5) RTP Karbid: priključno mesto razdelilne transformatorske postaje s postavitvijo treh transformatorjev napetosti 20/110 kV.⁶⁵

Polje VE bi stalo na območju občine Slovenska Bistrica. Kablovod, del kabelske kanalizacije in RTP Karbid pa bi bili zgrajeni na območju občine Ruše. Načrtovane VE bi bile grajene na območju Natura 2000 in ekološko pomembnih območjih Pohorja, večina bi bila zgrajenih na vodovarstvenem območju.⁶⁶

Prva faza projekta (35 vetrnic na območju Treh kraljev in Areha) je bila v postopku pridobivanja integralnega gradbenega dovoljenja, ki ga vodi Ministrstvo za naravne vire in prostor. V postopku je MNVP pridobilo mnenja pristojnih mnenjeda-jalcev glede skladnosti dokumentacije gradbenega dovoljenja (DGD) in presoje vplivov na okolje s predpisi iz njihove pristojnosti. Devet od petnajstih mnenjeda-jalcev je podalo negativno mnenje ali zahtevalo dopolnitev dokumentacije, in sicer Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo, Direkcija za vode, Zavod za varstvo narave, Zavod za gozdove, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Občina Slovenska Bistrica, Občina Ruše, Komunala Slovenska Bistrica in Ministrstvo za

61 <https://vecer.com/slovenija/intervju-mitja-hertis-o-vetrnicah-na-pohorju-gradbeno-dovoljenje-nacrtuje-mo-v-letu-2022-10281996>

62 <https://energija-na-veter.si/o-projektu>; https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/podrocja/energetika/energetsko_dovoljenje/register_izdana_ed_nov2021.htm

63 <https://energija-na-veter.si/wp-content/uploads/2023/06/lzjava-za-medije.pdf>

64 Mnenje Zavoda za gozdove.

65 Mnenje MOPE in Zavoda za gozdove.

66 Mnenje Zavoda za gozdove.

obrambo.⁶⁷ Mnenjedajalci so ocenjevali, da je projekt nesprejemljiv, in sicer zaradi: neskladnosti oz. neusklajenosti z občinskimi prostorskimi akti (občina Ruše, občina Slovenska Bistrica, Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo – MOPE); emisij hrupa (MOPE); negativnega vpliva na funkcije gozdov in krajinsko podobo (Zavod za gozdove); bližine objektov kulturne dediščine (Zavod za varovanje kulturne dediščine)⁶⁸. MOPE v svojem mnenju ocenjuje, da bi morala biti oddaljenost VE od obstoječih ali načrtovanih turističnih centrov, hotelov, bungalovov, samotnih domačij ali naselij vsaj 531 metrov,⁶⁹ medtem ko Zavod za gozdove ocenjuje, da bi bilo za potrebe gradnje treba izkrčiti 157.704 m² oz. 15, 77 ha gozda.⁷⁰

Ministrstvo za naravne vire in prostor je naposled konec marca 2024 zavrnilo vlogo za gradbeno dovoljenje za 35 vetrnih elektrarn, vlogo za 21 vetrnic na Rogli pa je investitor umaknil sam.⁷¹

Ena izmed glavnih kritik projekta zadeva proces umeščanja v prostor in dejstvo, da projekt ni bil voden v državnem prostorskem načrtu. Investitor se je v postopku pridobivanja gradbenega dovoljenja opiral na prostorske akte občin. Za 22 VE je bilo vloženih 11 vlog za pridobitev gradbenega dovoljenja, dve pa za povezovalni kablovod in razdelilno transformatorsko postajo. Vsaka od enajstih vlog za izdajo gradbenega dovoljenja je vključevala po dve vetrnici s skupno nazivno močjo 7 MW, kar pade pod mejo 10 MW, nad katero je za izdajanje gradbenih dovoljenj v okviru DPN pristojna država.⁷²

Projekt gradnje vetrnega polja na Pohorju je sprožil tudi močno nasprotovanje lokalne skupnosti in tamkajšnjih prebivalcev. Gradnji nasprotujeta občini Slovenska Bistrica in Ruše ter krajevne skupnosti Tinje, Kebelej in Šmartno na Pohorju, ki se nahajajo v neposredni bližini načrtovane gradnje. Proti projektu se je organizirala tudi civilna iniciativa Za Pohorje brez vetrnic, nasprotovanje oz. kritiko gradnje pa so med drugimi javno izrazili tudi Občina Oplotnica, Občina Zreče, Lovska zveza Maribor, Planinska zveza Slovenije, nevladna organizacija Alpe Adria Green ter zunajparlamentarni stranki Vesna in Pirati.⁷³ Na območju Pohorja so bili v zadnjih letih tudi drugi predlogi za vetrne elektrarne, ki jim je lokalno okolje nasprotovalo (npr. projekt investitorja Stiria Invest za gradnjo VE na območju občin Mislinja, Zreče in Slovenska Bistrica).⁷⁴

67 <https://www.gov.si/novice/2023-11-20-umescanje-vetrnih-elektrarn-na-pohorju-vloga-ministrstva-za-naravne-vire-in-prostor>
https://www.slovenska-bistrica.si/Files/TextContent/123/1709558187170_5.%20TO%C4%8CKA.pdf

68 Mnenja, pridobljena po dostopu do informacij javnega značaja.

69 Mnenje MOPE.

70 Mnenje Zavoda za gozdove.

71 <https://www.rtvsllo.si/lokalne-novice/stajerska/vetrnice-na-pohorju-ostale-brez-gradbenega-dovoljenja/703674>

72 <https://www.rtvsllo.si/okolje/vetrnice-na-pohorju-drobljenje-projektov-je-nezakonito/671059>

73 <https://n1info.si/novice/slovenija/pohorske-obcine-so-enotne-vetrnih-elektrarn-ne-zelijo>; <https://www.rtvsllo.si/lokalne-novice/stajerska/lokalna-skupnost-soglasno-in-odlocno-proti-gradnji-56-vetrnih-elektrarn-na-pohorju/687475>; <https://kvgn.pzs.si/novice.php?pid=16426>; <https://www.lovska-zveza.si/2023/10/25/vetrne-elektrarne-ne-sodijo-na-pohorje>; <https://www.rtvsllo.si/lokalne-novice/stajerska/vesna-o-pohorskih-vetrnicah-se-en-primer-netransparentnih-poslov-in-izigravanja-okoljske-zakonodaje/671996>; <https://piratskastranka.si/vlada-bo-ponudila-drzavne-podkupnine-za-obcine-ki-bodo-pripravljene-sprejeti-vetrne-elektrarne>

74 <https://www.rtvsllo.si/lokalne-novice/stajerska/postavitev-vetrne-elektrarne-na-rogli-naj-bi-zelo-negativno-vplivala-na-naravo/506444>; <https://mariborinfo.com/novica/lokalno-na-prijubljenih-turisticnih-tockah-pohorja-bi-postavili-vetrne-elektrarne/33399>

Časovnica oz. ključni mejniki primera vetrnih elektrarn na Pohorju

2017

Začetek razvoja projekta po besedah investitorja.⁷⁵

2020

September 2020 | Izdano energetska dovoljenje za 35 VE na Treh Kraljih in Arehu.⁷⁶

September 2020 | Investitor poda vlogo za sklenitev služnostne pogodbe z občino Ruše za izgradnjo kablovoda.⁷⁷

Maj 2020 | Prvi del projekta uvrščen na državni seznam pomembnih investicij – nabor investicij za gospodarsko okrevanje po epidemiji bolezni COVID-19.⁷⁸

2021

Januar 2021 | Občinski svet: Akt o razpisu ljudske iniciative za razveljavitev Soglasja za izgradnjo male vetrne elektrarne v Kalšah na parceli št. 451/20 k.o. 739 – Kalše, št. 290/2020.⁷⁹

April 2021 | 11 vlog za gradbeno dovoljenje (ena vloga za 2 vetrnici), 2 vlogi za povezovalni kablovod in razdelilno transformatorsko postajo.⁸⁰

September–november 2021 | Izdana energetska dovoljenja za 21 VE (v obliki ločenih 11 ED za dve vetrnici oz. eno vetrnico posebej). Imetniki dovoljenja so različna podjetja: Energija na veter d.o.o., Estivo HMB d.o.o., OVESOL d.o.o. in FORMENTOR d.o.o.⁸¹

Oktober 2021 | Projekt prvič obravnavan na seji občinskega sveta Občine Ruše, na kateri občinski svet poda soglasje k sklenitvi služnostne pogodbe za gradnjo omrežja ob postavitvi vetrnih elektrarn.⁸²

2022

Februar 2022 | Prva obravnava projekta na občinskem svetu Občine Slovenska Bistrica, na katerem sta sprejeta sklepa, s katerima občinski svet 1) poziva MOPE,

75 https://vecer.com/slovenija/intervju-mitja-hertis-o-vetrnicah-na-pohorju-gradbeno-dovoljenje-nacrtuje-mo-v-letu-2022-10281996#google_vignette

76 https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/podrocja/energetika/energetsko_dovoljenje/register_izdana_ed_nov2021.htm

77 <https://n1info.si/novice/slovenija/obcinski-svet-v-rusah-za-ustavitev-umescanja-vetrnih-elektrarn-na-pohorju>

78 <https://necenzurirano.si/clanek/svet/kdo-zeli-na-obmocju-pohorja-zgraditi-56-vetrnih-elektrarn-1058731>

79 <https://www.slovenska-bistrica.si/vsebina/7-dopisna-seja-obcinskega-sveta>

80 <https://necenzurirano.si/clanek/svet/kdo-zeli-na-obmocju-pohorja-zgraditi-56-vetrnih-elektrarn-1058731>

81 https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/podrocja/energetika/energetsko_dovoljenje/register_izdana_ed_nov2021.htm

82 <https://www.ruse.si/DownloadFile?id=473311>

da pripravi ustrezno zakonodajo, ki bo opredeljevala minimalno oddaljenost vetrnih elektrarn od bivalnih objektov, ter 2) predlaga, da se poda pobuda za pričetek postopka umeščanja državnega prostorskega načrta na MOPE.⁸³

2022 | Investitor uspe s tožbo na upravnem sodišču: odprava točke v energetskem dovoljenju, ki zahteva izdelavo DPN.⁸⁴

2023

April 2023 | Investitor poda zahtevo za omejitev lastninske pravice in služnosti v javno korist (kablovod).⁸⁵

Junij 2023 | Občinski svet Občine Slovenska Bistrica potrdi obvezno razlago prostorskih ureditvenih pogojev na območju občine, s katero investitorje dodatno opozarjajo, da je na območjih kmetijskih in gozdnih zemljišč mogoča le gradnja male vetrne elektrarne do nazivne moči enega megavata ter da je za posege v prostor na gozdnih in kmetijskih zemljiščih treba predhodno pridobiti soglasje pristojne krajevne skupnosti.⁸⁶

Junij 2023 | Občinski svet Občine Ruše sprejme sklepe, da 1) se ne strinja s podpisom služnostne pogodbe za potrebe izgradnje kablovoda Pohorje–Ruše, 2) nasprotuje zahtevku omejitve lastninske pravice – služnost v javno korist ter 3) poziva Vlado Republike Slovenije, da ustavi postopek umeščanja vetrnih elektrarn na Pohorju in s tem posledično tudi kablovoda Pohorje–Ruše.⁸⁷

Julij 2023 | Investitor umakne vlogo za IGD Gradišče, upravni organ ustavi postopek IGD.⁸⁸

September 2023 | Zbor krajanov krajevne skupnosti Tinje sprejme sklep, da odločno nasprotujejo umeščanju in gradnji 56 vetrnih elektrarn na Pohorju, od tega 21 v njihovi krajevni skupnosti.⁸⁹

September 2023 | Občinski svet Občine Slovenska Bistrica sprejme sklep, s katerim »pozove upravni organ (MNVP), ki vodi integralni postopek za izdajo gradbenega dovoljenja za gradnjo 35 vetrnih elektrarn na območju Treh Kraljev in Areha, da postopek izdaje gradbenega dovoljenja ustavi« ter »da ustavi tudi vse ostale morebitne postopke umeščanja vetrnih elektrarn na Pohorje, ki so v teku ali so načrtovane in s katerimi še nismo seznanjeni«. ⁹⁰

83 https://www.slovenska-bistrica.si/Files/TextContent/123/1644421714483_11.%20TO%C4%8CKA.pdfhttps://www.slovenska-bistrica.si/DownloadFile?id=474995

84 <https://vecer.com/v-soboto/aktualno-vetrnice-na-pohorju-nenavadni-manevri-investitorja-in-nasprotovanje-stroke-sledi-prevlada-10344259>

85 <https://n1info.si/novice/slovenija/obcinski-svet-v-rusah-za-ustavitev-umescanja-vetrnih-elektrarn-na-pohorju>

86 <https://www.slovenska-bistrica.si/DownloadFile?id=594957>; <https://www.slovenska-bistrica.si/DownloadFile?id=630568>

87 <https://www.ruse.si/objava/771329>

88 <https://vecer.com/v-soboto/aktualno-vetrnice-na-pohorju-nenavadni-manevri-investitorja-in-nasprotovanje-stroke-sledi-prevlada-10344259>

89 <https://www.energetika.net/novice/obnovljivi-viri-energije-2/ostro-nasprotovanje-krajanov-vetrnicam-na-pohorju>

90 <https://www.slovenska-bistrica.si/vsebinska/6-redna-seja-obcinskega-sveta> <https://www.slovenska-bistrica.si/DownloadFile?id=650119>

September 2023 | Ponudba investitorja prebivalcem Koblja, Šmartnega na Pohorju in Tinja, da bi najbližjim gospodinjstvom takoj po rednem zagonu vetrnih elektrarn vsak mesec zagotovili brezplačno električno energijo neposredno s Pohorja.⁹¹

September 2023 | Javna predstavitev projekta s strani investitorja na Treh kraljih.⁹²

Oktober 2023 | Zbor krajanov krajevne skupnosti Koblje sprejme sklep, da nasprotujejo gradnji vetrnic v svoji krajevni skupnosti. Na zbor krajanov povabijo tudi investitorja, ki zbranim predstavi projekt gradnje 36 vetrnic na območju KS Kebelj.⁹³

Oktober 2023 | Zbor krajanov krajevne skupnosti Šmartno na Pohorju sprejme sklep, da nasprotuje umeščanju vetrnih elektrarn. Pred sprejemom sklepa investitor predstavi projekt, svoje stališče pa predstavijo tudi predstavniki Civilne iniciative Za Pohorje brez vetrnic.⁹⁴

November 2023 | Investitor poda vlogo za izdajo gradbenega dovoljenja v enakem obsegu kot prvotno.⁹⁵

December 2023 | Nujna seja Odbora za infrastrukturo, okolje in prostor o gradnji vetrnih elektrarn na Pohorju.⁹⁶

2024

Marec 2024 | Občinski svet Občine Slovenska Bistrica sprejme sklep, s katerim pozove »upravni organ (MNVP), ki vodi integralni postopek za izdajo gradbenega dovoljenja za gradnjo vetrnih elektrarn na območju Treh Kraljev in Areha ter na območju Gradišča, da postopke izdaje gradbenih dovoljenj ustavi«. ⁹⁷

Marec 2024 | MNVP zavrne zahtevo investitorja za izdajo gradbenega dovoljenja za 35 vetrnih elektrarn ter zavrne kablovod na območju Areha in Treh Kralje. Investitor umakne vlogo za 21 VE na Rogli.⁹⁸

91 <https://mariborinfo.com/novica/lokalno/bistriski-svetniki-enotni-tako-velik-projekt-vetrnih-elektrarn-ni-kakor-ne-sodi-na>

92 <https://www.rtv slo.si/okolje/investitor-predstavil-projekt-vetrnic-na-pohorju-po-mnenju-lokalne-skupnosti-pet-let-prepozno/682990>

93 <https://www.kebelj.si/news/get-out-there-n9t2h-mmdlf-pdyas-spctn-a88gj-4785l-5cwxn-er4th-gxnbm-n9axz-dp7d8-c3afc-jgbyg-z46xc-9244y>

94 <https://www.lokalec.si/krajani-smartnega-na-pohorju-prav-tako-proti-postavitvi-vetrnih-elektrarn-na-pohorju>

95 <https://vecer.com/v-soboto/aktualno-vetrnice-na-pohorju-nenavadni-manevri-investitorja-in-nasprotovanje-stroke-sledi-prevlada-10344259>

96 https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/seje/evidenca/lut/p/zl/jY_BCoJAFEW_xYVb30sxn-NIYlFqIk2m9CYRkEdGS2hr09oVZT4dvdyzoUHDFJgTfYoRdaXssmqMZ_Z8kJXPqG-tODP9hwMTv4xpFsXnZ0NyRdghjYGG9M9RGhhFJnA5vj45wjO8ycANj1PgYIK5u9XSZNbjgCm-lOrr0y7Guui79turaOOwzAYQkpRceMqax1_KYXsekg_SWjrOE6fe54QTXsB7VS2Pw!!/dz/d5/L2dBiSEvZ0FBIS9nQSEh/?mandat=IX&type=magdt&uid=AF4C1DD7DCD937E9C1258A840042DD7A

97 <https://www.slovenska-bistrica.si/vsebinska/2-izredna-seja-obcinskega-sveta-04-03-2024>

98 <https://www.rtv slo.si/radio-maribor/novice/vetrnice-na-pohorju-ostale-brez-gradbenega-dovoljenja/703756>

